

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת וישב

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת וישב

מפתח העניינים

לימוד המקראות על פי ביאורי רבותינו / חכמתו של רבי זאב - המגיד דוילנא / מכירת יוסף היתה לדעת האחים על פי דין תורה / סוד ההצלחה - מציאת חן בעיני ה' / על ידי ששם שמים לא זז מפיו של אדם - הוא זוכה לחן / נשיאת חן על ידי כח התפילה / לימוד התורה וחינוך הבנים לתורה מביאים חן לאדם / על ידי החסד ימצא חן / ולענווים יתן חן

מפתח חידושי תורה

- א. בענין שליחות יוסף לשכם..... יט
- ב. בענין יהודה מציל יוסף..... כ
- ג. בענין קריאת שם הנכד על שם הסבא..... כא
- ד. בענין ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי..... כד

מפתח שנות חיים

- כא. כל תשחית..... כז
- כב. ברכה ותפילה של תלמידי חכמים וצדיקים..... לא
- כג. ברכה לזולת..... לה
- כד. ברכת בעל הבית..... לז
- כה. ברכת הטוב והמטיב..... לט
- כו. ברכת הלבנה..... לט
- כז. ברכת המזון..... לט
- א. ברכת המזון..... מ
- ב. ברכת המזון על הכוס..... מא

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין אין ביעור חמץ אלא שריפה..... מג
- ב. בענין רחמנא אמור..... מז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

יפה בת עליה

אליהו מאיר בן סימי

מסעודה בת חסיבה

פיבי בת חסיבה

יוסף בן אסתר

שמעון בן עליה

מרגלית בת סימי

סימי בת חנה

מסעוד בן אסתר

יעקב בן עליה

שולמית בת כחילה רחל

יצחק שלום בן צ'לחה חנה

תנצב"ה

לימוד המקראות על פי ביאורי רבותינו

בעזרת ה' יתברך, נראה ללמוד בעניני הפרשה, ולשגן ולחזור על דברים שטעונים תמיד חיזוק וקיום.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. אלה תולדות יעקב יוסף וכו'.

למעשה מהפרשה שלנו ועד סיום ספר בראשית, אנחנו עוסקים ב'מסכת יוסף'. בפרשיות הקודמות למדנו על אברהם אבינו, יצחק אבינו, יעקב אבינו בהיותו עם עשיו ויעקב אבינו בהיותו עם לבן. עכשיו מתחילה הפרשה לעסוק בעניני יוסף ואחיו.

כאשר אנחנו לומדים על ענין יוסף והאחים, מצוה עלינו לעיין ולדעת מי הוא יוסף ומי הם אחי יוסף, שבטי-יה. פעמים הרבה, שאדם לומד איזה דבר בקטנותו ובילדותו, וההבנה הפעוטה שהיתה לו אז לפי מיעוט שכלו, מלווה אותו הלאה עד שהוא כבר זקן ושבע ימים, ועדיין הציור שצייר לעצמו כשלימדו אותו בגיל חמש איך היתה המכירה של יוסף חקוק בזכרונו.

זו לא היא דרכה של תורה. על האדם להסתכל נכון וללמוד נכון את דברי תורתנו הקדושה, וככל שהוא גדול ודעתו גדילה הוא צריך לעיין ולהתבונן בתורה ובביאורי רבותינו יותר לעומק.

מי הוא יוסף? - כלל ישראל נקראים כולם על שם יוסף, וכמו שאנחנו מתפללים ואומרים 'אולי יחוס שארית יוסף'. גם הפרשה מתחילה ואומרת 'אלה תולדות יעקב - יוסף', התולדות של יעקב - זהו יוסף. ולכאורה, וכי רק יוסף היה בנו של יעקב? אלא, כמו שאמרו רבותינו במדרשים ובהר הקדוש, עיקר עיקרו של יעקב אבינו היה יוסף, הוא יש בו את כח הקדושה וההתגברות על נסיונות, והוא הוא שטנו של עשיו.

יוסף הצדיק הוא זה שמבדיל בין כלל ישראל לבין אומות העולם. כאשר ירד למצרים 'ערות הארץ', הוא שגדר ועשה מחיצה של קדושה שחוצצת בינו לבין טומאת מצרים^א.

חכמות של רבי זאב - המגיד דוילנא

ואחי יוסף הקדושים והטהורים, הבונים והמייסדים של כלל ישראל, הרי זו חוכא ואטלולא שאנחנו נבוא לספר במעלתם. היה אחד מגדולי המגידים והדורשים שעמדו לכלל ישראל בדורות האחרונים, ורבי זאב שמו. הוא היה מגיד מישרים בקהילת וילנא, והיה

א. לכן היוונים צוו על ישראל 'כתבו לכם על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל', כי השור הוא רמז ליוסף שנאמר בו 'בכור שורו הדר לו', ואת המחיצה הזו שעשה יוסף שמבדילה בין ישראל לאומות בקשו היוונים לשבור. ולא על חנם תמיד הפרשיות האלו שעוסקות בענינו של יוסף חלות בסמיכות לחנוכה.

תפקידו להוכיח את אנשי הקהילה בדברי מוסר ולעורר את לבם לתורה וליראת שמים, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ד ה"ב) שצריכה כל קהילה וקהילה שיהיה בה זקן אחד שמרוצה לציבור, והוא ישפיע על הקהל תורה ויראת שמים. ואמנם בשמיעה של דרשות גרידא אין יוצאים ידי חובה, ומוטלת על כל אחד העבודה הפרטית והמיוחדת לו, אבל פעמים הרבה שעל ידי השמיעה נפשו של אדם מתפעלת ומתעוררת לעבודת ה'.

רבי זאב זה, היה מהמצויינים שבמגידים, ובפרט באותו הדור כאשר התחילה ההשכלה לצאת מברלין ולסדוק סדקים בחומות היהדות, ועשתה הרס וחורבן בכרם בית ה', היה צורך גדול במגידים שיחזקו את לב ההמון ויעוררו אותו שלא לשנות מאומה מהדרך שסללו לנו אבותינו. יום אחד מת אחד המשכילים שהתגורר באזור ההוא, והבנים שלו שהיו גם הם משכילים כמותו, וכמו שאמרו רבותינו (בבא קמא ב.) 'אבות מכלל דאיכא תולדות - תולדותיהן כיוצא בהן'... כפו את המגיד הזה, רבי זאב, שיבוא ללוייה של אבא שלהם ויעורר ויספיד אותנו. בתחילה רבי זאב ניסה להשתמט מזה, אבל הם כפו אותו בכח הזרוע ולא היתה לו ברירה.

מה יכול רבי זאב להספיד את פורק העול הזה, קל הדעת, שלא קיים בחייו לא תורה ולא מצוות? הגיע לשם רבי זאב, והתחיל להספיד את אחד הרבנים שנפטר לא מזמן: 'אוי ואבוי, מה קרה בזמן האחרון, שגאון פלוני מעיר פלונית הלך לעולמו, 'הלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל', וכמה חורבן זה לתורה הקדושה'. וכך הספיד רבי זאב את אותו גאון באריכות גדולה. לאחר שגמר להספיד אותו, התחיל לקונן: 'אוי ואבוי לנו, שנתוספה צרה על צרתנו, ונפטר לעולמו גם גאון פלוני מקהילה זו וזו, וכמה חורבן זה לדור שלנו שנתמעטו בו הלבבות ואנחנו מאבדים בזה אחר זה את החכמים ומרביצי התורה!'. ולאחר שגמר רבי זאב להספיד אותו, עבר להספיד עוד גאון: 'שמעתי גם על קהילה רחוקה, זו וזו, שנפטר בה עוד איזה גאון בתורה, ואנחנו מה יהיה עלינו שכל גאוני התורה עוזבים אותנו לאנחות', וכך הספיד אותו עוד ועוד. בסוף אחרי שגמר את כל ההספדים האלו, הוסיף: וגם הבר מינן שלפנינו, גם הוא נהיה בר מינן, ובא לציון גואל, וגמר את ההספד.

הבנים של אותו משכיל התכעסו מאוד וחרה אפם. הם הביאו את רבי זאב זה שיבוא ויספיד את אבא שלהם ויכבד אותו, ולבסוף הוא הספיד אנשים אחרים ואת אבא שלהם

ב. פעם אחת עברתי ושמעתי איך שמספידים אחד שאין בו לא תורה ולא מצוות, עם הארץ מדאורייתא ומדרבנן. מה הספיד אותו הספדן? - 'כמה הוא אהב את הלילה'... כמה הוא אהב את הלילה?! - השאלה שצריכה להיות היא כמה הלילה אהב אותו... מה יכול המספיד להגיד? שהמית עצמו על אהלה של תורה, ושהפקיר את עצמו עבור כלל ישראל? לא נותר לו אלא להגיד שהוא אהב את הלילה...

פעם שמעתי מרבי שבת יודלביץ' זצ"ל שסיפר שיצא לו לשמוע הספד דומה, שהמספיד אמר על המת 'הוא היה תמיד משקה את העציצים', 'הוא היה מגדל את החתולים'... זכות המצוות האלו תגן בעדו...

פטר רק באיזה משפט בודד?! תפסו אותו ואמרו לו, 'רבי זאב, דברת על גאון פלוני ועל חכם אלמוני, ועל אבא שלנו לא אמרת שום דבר אלא רק שמת'?! אמר להם רבי זאב, מה אני יכול לעשות? - בואו ותשמעו מעשה.

פעם אחת, סיפר להם רבי זאב, אדם אחד מארץ גרמניה הגיע לארצות פולין, ותיכף בהגיעו לשם נקלע לחתונה. ואז היה המנהג בזמנם, שמביאים לפני כל חתן וכלה איזה בדחן שיודע פרק בצחות הלשון, והוא היה חורז חרוזים במנגינה עריבה, גמטריאות על שמות החתן והכלה והמחותנים, חידודים שונים וכדומה, לכבוד החתן והכלה ולשמח את המשתתפים. כיון שראה אותו אורח את הבדחן ההוא ואת השמחה הגדולה שעשה שם, אמר בלבו, כאשר יגיע זמני לערוך שמחה בביתי, אני אזמין את הבדחן הזה שיבוא וישמח אצלי כמו שעשה פה.

ואכן, כך היה. אחרי זמן מה, חיתן היהודי הזה את בתו, ושלח הזמנה לבדחן הזה וביקש ממנו, בוא אלי לשמח בחתונה של בתי, ואני אשלם לך גם את כרטיס הנסיעה מלבד התשלום עבור הבדחנות. וכמו שידוע הסיפור, הבדחן אכן הגיע לחתונה, וכשהגיע הזמן פנה אבי הכלה אל הבדחן ואמר לו, בכבוד, תתחיל במלאכתך. הבדחן התחיל בעבודתו, אבל ללא הצלחה. בקושי הצליח לחרוז איזה שני חרוזים, ובזה הוא גמר. התאכזב אותו אחד ואמר לו, הרי כשראיתי אותך בחתונה בפולין היית כמעין המתגבר ובמשך זמן רב עמדת ושמחת את הקהל וכאן אחרי שתי חרוזים כבר הפסקת? למה?!

אמר לו הבדחן, למה אתה לא מבין?! בפולין, איפה שאתה הגעת, זה המקום שאני גר. אני כבר מכיר שם את כל השמות שבדרך כלל החתנים נקראים בהם, אברהם, ראובן, שמעון, וכיוצא בזה. גם את השמות של הכלה אני כבר מכיר, שרה, רבקה, רחל ולאה, ולכן בגלל שאני מכיר את השמות, אני כבר יודע מראש כל מיני חרוזים שמתאימים להם. אבל כאן כשהגעת לפה, אני רואה שהחתן והכלה נקראים בשמות שפעם ראשונה שאני שומע עליהם. לחתן קוראים איזידור, ולכלה קוראים קרמבולה... איך אני אעשה לך חרוזים על השמות האלו? הביאו את המחותנת, קוראים לה פפיה... מה אני יכול לעשות עם השמות האלו?! אבל אם תזמין אותי להרבה חתונות כאלו, לאט לאט אני אתרגל לשמות האלו ואצליח במלאכתי.

אמר רבי זאב לבני המשכיל ההוא, תדעו לכם שאני רגיל כל חיי להספיד גאונים וצדיקים, על זה אני אומר שהיה 'שר התורה', ועל רעהו אני אומר שהיה 'עמוד ההוראה' וכיוצא בזה. זו היא הפעם הראשונה שאני מספיד משכיל, שאין בו לא תורה ולא מצוות, אינו שומר לא את השבת ולא טהרת המשפחה, לא כשרות וגם לא ציצית. מה אני יכול להגיד עליו?.. בעז"ה ימותו הרבה משכילים ויזמינו אותי להספידם ואני אבוא ואספיד אותם, וכך אתרגל במלאכה הזו...

מכירת יוסף היתה לדעת האחים על פי דין תורה

זו היתה חכמתו של רבי זאב, המגיד מישרים דקהילת וילנא, אשר ידע להקהות את שיניהם של רשעים. וכשהיה רבי זאב מגיע לפרשת וישב, היה אומר כך: אני רגיל בכל פרשה שבספר בראשית, להציג את שני הצדדים. את צד הקדושה, ולעומתו את צד הרע. למשל, בפרשת בראשית יש את הבל שקיים את המצוה בהידור ועשה נחת רוח לבורא עולם, ולעומתו יש את קין שלמרות שהקב"ה נתן לו את הכל, כשהוא מביא קרבן לה' הוא מביא סוג ג'. וכי זו היא יראת שמים!?! - ועבירה גוררת עבירה, לאחר מכן קם קין והרג את אחיו. אלו שני הצדדים, זה לעומת זה עשה אלהים.

בפרשת נח, יש מצד אחד את נח שהיה איש צדיק ותמים, ולעומתו יש את כל הדור שלו, דור המבול, שהביא מבול לעולם. אז אני יכול לתאר, אמר רבי זאב, את נח שהכניס את עצמו לסכנה נגד כל אנשי הדור ההוא, ובמסירות נפש קיים את מצות הבורא. ולעומת זה היו את אנשי דורו המתועבים והמושחתים שקלקלו בגזל ובחמס ושאר קלקולים. ואנחנו צריכים לבחור בדרכו של נח, ולברוח ולהתרחק ממעשים הדומים למעשיהם של אנשי דור המבול.

גם בפרשת לך לך, אנחנו פוגשים מצד אחד את אברהם אבינו שהלך וחקר ודרש, ולא נח ולא שקט עד שהאמין אמונת אומן בה' יתברך, ולעומתו היו אנשי דורו ששכחו את ה' ולא האמינו, וכן הלאה. בפרשת תולדות יש לנו את אברהם ושרה מצד אחד ואת עפרון מצד אחר, אחר כך יש את יעקב מול עשיו, ובפרשת ויצא יש את יעקב מול לבן.

ואילו כאן בפרשת וישב, אמר רבי זאב, כולם צדיקים. מצד אחד יוסף הצדיק, ומן הצד השני אחיו שבטי יה. על מה נדרוש כאן בפרשה!?! הלא כולם צדיקים קדושים וטהורים, וכולם בונים את כלל ישראל. על הפרשה הזו צריכים לשבת ולהתייגע ולמצוא על מה לדרוש ולדבר.

וזה דבר שאנחנו צריכים לדעת, שלא תהיה אצלנו טעות בענין הזה של המכירה, ושלא נציא דברי תורה לדברי הבאי חלילה. אי אפשר שנצייר לעצמנו שסתם בגלל איזה חלום שיוסף חלם הם מכרו אותו, ולא שמעו אליו כאשר התחנן אליהם על נפשו. וכך כתב בפירוש אפיקי יהודה (נדפס בחומש רב פנינים), כי זה דבר ברור ופשוט שהיה לאחים הקדושים חשבון על פי דיני השלחן ערוך שעליהם לסלק את יוסף, מפני שהוא רוצה [על פי דעתם] לדחות אותם מלהיות ממשיכי דרכם של אברהם יצחק ויעקב. ראו אחי יוסף איך שלאברהם אבינו היו שני בנים, יצחק וישמעאל. יצחק קיבל מאביו את הכל, את התורה, את הנבואה ואת הברכות, ואילו ישמעאל לא קיבל כלום. כך היה גם אצל יצחק עצמו, שהיו לו שני בנים. מצד אחד יעקב ומצד שני עשיו. יעקב - הוא הממשיך של יצחק, הוא ה'יושב אהלים', והוא אביהן של ישראל, ואילו עשיו שיער לעזאזל.

ועכשיו? - רואים האחים איך שהסיפור הזה חוזר על עצמו. יעקב משאיר את יוסף אתו בבית ומלמד אותו תורה, 'בן זקונים הוא לו' - 'בן חכים' - יעקב מעביר לו ממנו את הכל, ואילו אותם הוא עושה רועי צאן. מה גם שנראה להם עוד שיוסף הוא שבושח בקדירה, שהרי הוא מוציא עליהם דיבה ומספר לאביהם שהם לא נזהרים בענין זה ובענין זה, ואם כן הוא שיוסף רוצה לדחות אותם מלהיות ממושיכי דרכו של יעקב אבינו ומלהיות מייסדי האומה הישראלית, אם כן 'הבא להרגך השכם להרגו'. זה היה המהלך שלהם, ולפי דעתם הם באמת צודקים, כי היאך יתכן לדחות אותם מכרם בית יעקב.

באמת, את הכל היה אפשר לראות באופן אחר. נכון שיעקב מקרב את יוסף באופן מיוחד ומשאיר אותו לבדו אתו בבית, אבל, וכי יוסף הוא כשאר האחים? הלא הוא יתום מאמו. כל מה שיעקב סבל בבית לבן היה בשביל רחל אשתו, והיא נפטרה על פניו צעירה והשאירה את יוסף בגיל צעיר לבדו, ולכן יעקב מקרב אותו. לשאר האחים? - אמא שלהם נמצאת כאן להרעיף עליהם חום. אבל האחים לא הבינו כך, ולפי דעתם היה ליוסף דין רודף שצריך להרגו על פי דין תורה.

ואת כל זה סיבב הקב"ה כדי שירד יעקב אבינו למצרים, וכמו שאמרה הגמרא במסכת שבת (פ"ט:) כי נגזרה הגזירה כאשר אברהם אבינו שאל את ה' 'במה אדע'. ואז אמר לו הקב"ה 'דוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם', ואמנם לא אמר לו הקב"ה אצל איזו אומה ישתעבדו ישראל, אבל אצל איזו אומה שזה יהיה, ירדו לשם ישראל וישתעבדו בפרך, עד אשר 'גם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי'. והעצה העמוקה הזו היתה מוכרחת להתקיים, ולכן סיבב הקב"ה את כל המאורע עם יוסף. ואילולי שהיה קורה מה שקורה עם יוסף, היה מן הצורך שירד לשם יעקב בשלשלאות של ברזל, אבל על ידי כל המאורע הזה ירד יעקב למצרים בכבוד מלכים.

זה הוא המפתח להבנת כל המאורעות. ועל כל פנים מצוה לעקור ולשרש את כל הדעות הקדומות והציורים שיש לנו מילדות אודות המכירה, ולהבין כי בתורה עומק לפנים מעומק ועלינו תמיד להעמיק ולהבין כדת של תורה את המקראות.

סוד החצ'לחה - מציאת חן בעיני ה'

בהמשך הפרשה, כאשר יוסף נמכר, אומר הפסוק (ל"ט, א): ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה.

יש מקראות שמביאים לאדם שמחה יתירה, ואדם שואב מהם עידוד ושמחה. וכמו שראינו בפרשה שעברה כאשר לבן רודף אחרי יעקב אבינו, והמטרה שלו לא היתה כמו שהוא אמר ליעקב, שאילו היית אומר לי שאתה רוצה לצאת הייתי מביא לך את התזמורת של

ק"ק חרן ומלווה אותך בתופים ובמחולות, אלא המטרה שלו היתה 'ארמי אובד אבי', 'יש לאל ידי לעשות עמכם רע'. ובתוך כל הנאום שאומר לבן ליעקב, הוא מוכיח אותו: 'למה גנבת את אלהי'. והפסוק הזה הוא הפלא ופלא, לבן, 'שמעו אזניך מה שפיך מדבר! למה גנבת את אלהי? האלהים שלך צריך שומר וצריך מאבטח שיעמוד לידו וישמור אותו שלא יגנבו אותו, וכי לאלהים כזה אתה עובד ולאֵלהים כזה אתה משתחוה? אין לך כסילות וטיפשות גדולה מזו! אבל זה הוא גוי, שצריך לבטח בחברת ביטוח את האלהים שלו פן יגנבו... וצריך לשים אותו בתוך כספת, ואחרי כל זה הוא עובד אותו... אין לך טפשות גדולה מזו.

לעומת זה, כאשר לומדים את המקרא שלנו, הרי הוא משבר לבו של אדם. 'יוסף הורד מצרימה'. יוסף הצדיק מורד על כרחו למצרים, 'ערות הארץ'. תשעה קבין של כישוף, טומאה ופריצות - במצרים (קדושין מט:). יוסף ומצרים הם שני ההפכים והניגודים הגדולים ביותר שיכולים להיות, ומי קונה אותו שם? - פוטיפר. וכבר הביא רש"י בשם רבותינו בסוטה שבשם הזה עצמו 'פוטיפר' - 'פוטי-פרע', מונחת כל הטומאה. והפסוק עולה מדרגה מדרגה ב'שבחים' שלו, 'סרים פרעה שר הטבחים', ותרגם אונקלוס 'רב קטוליא', התליין המלכותי, זה שמוציא אנשים להריגה ללא רחמים. מצרי גרידא הוא לא צדיק תמים, ועכשיו אנחנו מדברים על שר הטבחים, והוא סרים פרעה, והלא 'כח הפועל בנפעל', ואם

ג. האור החיים הקדוש בפרשת ראה על הפסוק (דברים יג, יח) 'ונתן לך רחמים ורחמך', מבאר ביאור יקר מאוד. הפסוק הזה מדבר בעיר הנדחת, עיר ואם בישראל שהדיחו אותה לעבוד עבודה זרה ולהשתחוות לעץ ואבן. הפסוק מזהיר שעל ישראל לחקור ולדרוש היטב מאד, אבל אם אכן אחרי כל החקירה והדרישה התברר שבאמת בעוונות הרבים העיר הזו עובדת עבודה זרה, צריכים לקום עליה ישראל ולהרוג את כל יושביה, אנשים נשים וטף. אפילו את השלל אסור לקחת, אלא קובצים את כל השלל אל רחוב העיר ושורפים אותו, ומשאירים את העיר כחורבנה לעולם ולא בונים אותה יותר.

אחרי המעשה הזה, שעומדים כלל ישראל על אחיהם והורגים אנשים נשים וטף עיר שלימה, יכול להיות שחלילה יכנס טבע הרציחה והאכזריות בישראל, שהרי 'ההרגל על כל דבר שלטון', ואם אדם עומד והורג אנשים הוא יכול לקנות בנפשו את התשוקה ואת הרצון להמית ולהרוג. ומביא האור החיים הקדוש, שכך ספרו לו באמת תליני המלך, הגויים, בארץ מרוקו, שיש להם חשק גדול בשעה שהם מוציאים אחד להריגה. מדוע? - כי בגלל שהם התרגלו במלאכה הנוראה הזו, נטבע בהם הטבע הזה להיות אכזריים, ויש להם עונג גדול והנאה מרובה בשעה שהם מוציאים מישהו להורג.

שמא תאמר שגם איש ישראל בשעה שהולך והורג את אנשי עיר הנדחת יקנה לעצמו את תכונת האכזריות הזו? - בא הפסוק ואומר: 'ונתן לך רחמים ורחמך'. אדרבה, אם תעשה את מצוות הבורא יתברך ותקיים את רצונו, רק דברים טובים יצאו לך מזה, 'ונתן לך רחמים ורחמך', תתוסף בך רחמנות ותהיה רך ורחמן. מפני שבקיום המצוות אדם מרויח בשני עולמות ואין מציאות כזו שמצוה תגרום נזק וקלקול לאדם.

אנחנו יודעים מי הוא פרעה, הרי לנו מי הוא התלמיד שלו, פוטיפר. וסיום השבחים של פוטיפר - איש מצרי.

למקום הזה 'לעבד נמכר יוסף' (תהלים קה, יז). לא לקחו אותו לאיזו ישיבה, אלא למקום הנמוך והשפל הזה. 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן'. רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל לימד אותנו יסוד, שכל מקום שבו התורה פותחת ומגלה איזה ענין, שם מונח השורש והמפתח להבין את הענין כולו. [עיין בספרו ישראל קדושים (ר"ס ז), ובספרו פרי צדיק (ראש השנה אות ג), ושם מאמרי קדושת השבת (מאמר ז) ועוד].

המקום הראשון שמוזכר בתורה המושג 'הצלחה', נמצא כאן. 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח. כל אחד רוצה להצליח. איך גם אנחנו נוכל להצליח? - הסוד הוא - וימצא יוסף חן'. עיקר העיקרים בעבודתו של כל אחד ואחד, הוא למצוא חן בעיני ה' יתברך. וכך לימד אותנו רבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון אות מ"ב), כי בעל תשובה צריך להתפלל להקב"ה, מי שבאמת זכה ונעשה בעל תשובה, צריך להתפלל לה' יתברך. על מה? - שהקב"ה בחסדיו וברחמיו ימחה כעב פשעיו וכענן חטאתיו, שימחל ויסלק לו כל חטא ועוון, ושיחפוץ בו וירצהו, ויעתר לו כאשר אם לא חטא שיהיה להקב"ה רצון בו. מדוע? - אומר רבינו יונה דברים נוראים: כי יתכן שיהיה עוון נסלה, ימחלו לאדם על כל החטאים שלו, ונפדה מן היסורין ומכל גזירה, לא יבואו עליו שום צרות, אבל אין לה' יתברך חפץ בו ומנחה לא ירצה מידו. הקב"ה לא רוצה אותו.

ולכאורה איך יתכן כדבר הזה, שסלחו לאדם על כל החטאים שלו, ועדיין הקב"ה לא רוצה בו, וגם אם האדם מביא להקב"ה איזו מנחה, הקב"ה לא חפץ בה?! על מה ולמה?! אמרו בעלי המוסר, משל למלך שהיה נוסע ברחובה של עיר בכרכרה המלכותית שלו כשהפמליא שלו מלווה אותו, ובעת שעבר המלך באחד הרחובות, עפה אבן לעבר המלך ופגעה בראשו. מיד חיפשו ומצאו את מי שזרק את האבן, והביאו אותו לפני המלך. מה מגיע לאחד שכזה? - ארבע מיתות בית דין. אותו אחד שהבין מה יהיה בסופו, נפל לפני רגלי המלך ונישק אותם והתחיל לבכות ולהתחנן על נפשו, אדוני המלך, טעיתי ושגיתי, בבקשה תמחל ותסלח לי.

המלך היה מלך טוב, ואכן סלח לאיש הזה ופטר אותו לשלום. אבל אם נשאל, האם המלך אוהב אותו? ודאי שלא. נכון, המלך סלח לו ולא יהרגו אותו, אבל לאהוב אותו? - על מה ולמה לאהוב אותו?!

זה מה שאומר רבינו יונה, יש מציאות כזו שהקב"ה סולח לאדם על כל עוונותיו והוא נפדה בזה מכל צרה ומכל גזירה, אבל עדיין אין להקב"ה חפץ בו. ואיך יזכה האדם הזה לכך

שהקב"ה יאהב אותו, שזהו עיקר העיקרים בעבודת ה'? וכמו שאומר רבינו יונה תאוות הצדיקים מן ההצלחות, להפק רצון מה' שיחפוץ בהם, וכמו שנאמר (תהלים פ, ט) ה' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה. ומה היא הארת הפנים - 'האר פניך'? - זהו מציאת החן בעיני ה' יתברך, וזה המכונה 'סיעתא דשמיא'.

וכן מציאתי ברש"י בשבת (קד). שפירש את הפסוק (משלי ג, לד) 'לענוים יתן חן', מהו החן? - שיעזרוהו מן השמים. מרן ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל היה אומר, כל אחד מבקש למצוא חן בעיני הבריות, שיאהבו אותו ויכבדו אותו. אבל את הדבר הזה, אף אחד לא יכול להשיג אותו בידיו שלו. אדם יכול לתת כסף לאנשים כדי שיכבדו אותו, ובאמת כאשר הוא יכנס כולם יעמדו לפניו, אבל זה מן השפה ולחוץ ולא חן אמיתי. חן אמיתי שאדם באמת מוצא חן בעיני אנשים, זו מתנה שרק בורא עולם נותן לאדם, וכמו שנאמר (תהלים פד, יב) 'חן וכבוד יתן ה'.

אנחנו רואים את יוסף איך שבכל פינה ובכל זווית שהתגלגל אליה, הוא מוצא חן. אצל פוטיפר הרשע והטמא - 'וימצא יוסף חן'. ואחרי כל הסיפור עם אשתו המרושעת כשלקחו את יוסף והשליכו אותו אל בית הסהר, גם שם נאמר 'ויקה אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסהר מקום אשר אסירי המלך אסורים', ואנחנו צריכים להבין מה הוא בית הסהר של מצרים. הלא ארץ מצרים עצמה, היתה 'ערות הארץ', ואי אפשר לתאר את ריבוי הטומאה שהיה בה. רבותינו דרשו שאת הגאולה ממצרים עשה הקב"ה לבדו, 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח'. 'אני ולא מלאך' הכוונה היא למעט מיכאל, אותיות 'מלאך'. אני ולא 'שרף', זה גבריאל מלאך האש. אני ולא 'שליח', שליח בגמטריא משה. רק ה' לבדו הוא שהוציא אותנו ממצרים. ולכאורה, באמת למה?! מה היה חסר אם מיכאל שרן של ישראל היה גואל את ישראל?

אמר רבינו האריז"ל, כי לרוב ריבוי הטומאה שהיתה בארץ מצרים, אם היה יורד איזה מלאך ממרום כדי לגאול את ישראל היה הוא בעצמו נפגם ומתקלקל בטומאת מצרים, ולכן רק הקב"ה לבדו ירד בעצמו לגאול את ישראל. [ועיין לגאון רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו ישראל קדושים (אות ח') ובספרו רסיסי לילה (אות נ"ו) ועוד].

ואם כך היה בארץ מצרים, על אחת כמה וכמה בבית הסהר של מצרים, כמה טומאה היה בו. ולמקום הזה זרקו את יוסף הצדיק. ומה כתיב בו? - 'ויהי ה' את יוסף ויש אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר'. גם כאן יוסף ממשך למצוא חן. וכמו שאמרנו, בכל מקום שיש חן - יש שם את הסיעתא דשמיא ואת ההצלחה, 'ואשר הוא עושה ה' מצליח'.

גם אנחנו רוצים למצוא חן בעיני אלהים ואדם, וגם אנחנו רוצים לקבל סיעתא דשמיא והצלחה. לא הצלחה מדומה, כמו שיש כאלו המשתבשים בזה, אלא הצלחה אמיתית.

יש אחד שאם תשאל אותו מה היא בעיניו הצלחה, הוא יאמר שאם תהיה לו דירה בעלת שלוש מפלסים, זה יחשב לו כהצלחה... רק ביום שתהיה לו דירה עם עשרים חדרים, באופן שיצטרך להדפיס מפה כדי לא ללכת שם לאיבוד בין החדרים, אז הוא יהיה מרוצה שהצליח בחיים. יש אחר שבשבילו רכב טוב באורך של רכבת זו הצלחה, ויש אחר שבשבילו הצלחה זה לנהל מוסד או לטוס חוצה לארץ... זו אינה הצלחה, וכל הדברים האלו לא מביאים לאדם לא נחת ולא אושר.

מה היא כן הצלחה? - מה שאומר כאן הפסוק 'ויהי ה' את יוסף'. כאשר הקב"ה נמצא אתך, זו ההצלחה. 'ואני קרבת אלהים לי טוב'. כשאדם דבוק בבורא וקרוב אליו, זו היא ההצלחה, וזה משנה את כל מהלך החיים כולם, מפני שאז אדם זוכה לסיעתא דשמיא שמלווה אותו על כל צעד ושעל.

הבעל שם טוב הקדוש ישב פעם אחת במוצאי שבת קדש עם נכדתו, שהיתה חכמה גדולה, ואמר לה, תראי, הנה אנחנו עכשיו מתפללים בתחילת השבוע, 'פתח לנו שערי אורה שערי ברכה שערי גילה', וכן הלאה כל חמישים השערים שיש שם בתפילה הזו. מה הוא השער הכי נכבד שיש שם? - יש אחד שאתה רואה אותו אומר את התפילה הזו, וכשהוא מגיע ל'שערי פרנסה' הוא צועק בקולי קולות, וכבר השכנים למעלה ששמעו אותו צועק 'שערי פרנסה' יודעים שהוא הגיע להבדלה... ואמנם באמת זה גם כן שער חשוב. ו'שערי דיצה', לכאורה אין לך דבר חשוב מזה, מן השמחה. כל עבודת ה' וכל קיום המצוות שלנו לא שוות בלא שמחה. וכך כל השערים שם כשתצא ותחשוב תראה שכולם נכבדים וחשובים למאוד מאוד. אבל מכל מקום, שאל הבעל שם טוב את נכדתו, אמרי לי נא מהו השער הכי חשוב לדעתך.

ענתה לו נכדתו, השער הכי חשוב זה 'שערי סיעתא דשמיא' [כך נמצא בנוסח של סידורי אשכנז, ואצלנו זה נרמז ב'שערי עזרה', שאנו מבקשים מהקב"ה, שרק הוא יכול לעזור לנו, שיעזור ויסייע לנו]. וכששמע הבעל שם טוב את תשובתה, נענע בראשו והסכים עמה.

זו צריכה להיות המטרה שלנו, שנוכה שנמצא חן בעיני ה', ואם נמצא חן בעיני ה' והוא יאהב אותנו, אזי 'יעזרונו מן השמים', כמו שכתב רש"י. אם יהיה 'האר פניך' - אם נזכה להארת הפנים ולנשיאת החן בעיני הקב"ה - 'ונושעה'. אם אדם זוכה אכן למצוא חן בעיני ה', אזי בכל מקום שהוא יהיה ובכל מצב שימצא, תמיד הוא יצליח, כמו יוסף שלמרות שהוא בודד וגלמוד נער עברי, כשהוא נלקח לבית פוטיפר הוא מוצא חן בעיניו עד שהפקיד אותו על ביתו ועל כל אשר יש לו, 'ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה', פוטיפר לא יודע בכלל מה שנעשה עם כל משק הבית שלו. וכי יש גוי שלא יודע בכל רגע מה מצב הקופה שלו? החשבון שלו? - וכאן פוטיפר לא יודע מאומה, את הכל הוא מפקיד בעינים עצומות אצל יוסף, לרוב נשיאת החן שלו בעיניו.

גם בהמשך אנחנו רואים אותו הדבר, 'אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו', ומדוע?
- 'באשר ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מצליח'.

על ידי ששם שמים לא זו מפיו של אדם - הוא זוכה לחן

זו נקראת 'הצלחה'. כשאדם זוכה לנשיאת חן, הוא זוכה שה' אתו כל הזמן ומצליח בידו, ויש לו סיעתא דשמיא תמידית שמלווה אותו. אולם איך מגיעים לנשיאת החן בעיני ה'?! יש כמה וכמה דרכים.

ראשית כל, יש את מה שיוסף עצמו מלמד אותנו. הפסוק אצלנו אומר 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וירא בית אדוניו המצרי כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן', שואלים רבותינו במדרש תנחומא (פרשת וישב ס"ח), 'וירא אדוניו כי ה' אתו', וכי פוטיפר הרשע היה רואה שהקב"ה עמו?! הלא אנחנו לא מדברים כאן על יהודי מאמין ששמע על ה' יתברך ועל מצוותיו, אלא על פוטיפר הרשע! הוא רואה שה' נמצא עם יוסף? כיצד הוא רואה?! וכי פתאום הוא נהיה בעל הרגש שהוא יכול לראות כדבר הזה?

אלא, אמרו רבותינו במדרש, שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו של יוסף. יוסף לא זו תנועה אחת בלעדי ה' יתברך, ולא היה רגע שלא היה זוכר בשפתיו את ה'. ומעידים רבותינו: היה נכנס לשמשו, הלא פוטיפר קנה את יוסף לעבדו, וכשהיה מגיע אליו לבית לעבוד אותו, היה מלחש יוסף ואומר, רבון העולמים אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני, וכי פוטיפר הלז הוא האדון שלי? חלילה. אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני ואתה הוא אדוני האמיתי, תתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך, זהו הדבר הראשון, ולאחר מכן - ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני. כך היה לוחש יוסף ומתפלל על כל פעולה ופעולה שהיה עושה בבית אדוניו.

פוטיפר רואה איך שבכל פעם שיוסף נכנס אליו, הוא לוחש איזה לחש. אמר לו פוטיפר, יוסף, מה אתה מלחש? שמה כשפים אתה עושה לי?! אני רואה איך שעל כל פעולה ועל כל דבר שאני מבקש ממך לעשות, אתה מיד לוחש איזה לחש. מי יודע מה אתה עושה! ואמר לו יוסף, לא. תשעה קבין של כישוף נטלו מצרים, אבל אצלנו העבריים הכישוף אסור, אלא שאני מתפלל שאמצא חן בעיניך. לפיכך כתיב 'וירא אדוניו כי ה' אתו'. לא שפוטיפר הרשע הרגיש בהשגחת ה', אלא שיוסף הוא זה שגילה לו את זה כמענה לשאלתו.

וממשיך המדרש ואומר: 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו'. היה יוסף מוזה לרבו קונדיטון, יוסף היה נכנס אל פוטיפר ומביא לו גביע עם יין מתוק, והיה פוטיפר אומר לו מה מזגת לי, איזה משקה הבאת לי?! אומר לו - קונדיטון. אומר לו פוטיפר, לא, פסינתטון אני רוצה. עכשיו אני בדיאטה, ואני מבקש יין שאין בו הרבה מתיקות, יין יבש. והיה נהפך להיות פסינתטון. יוסף מחזיק את הגביע בידו ואומר לפוטיפר, אתה לא רוצה קונדיטון? אתה רוצה

פסינתטון? - בבקשה. בגביע עכשיו יש פסינתטון. היה אומר לו פוטיפר, יין אני רוצה. התחרטתי, ועכשיו אני לא רוצה לא קונדיטון ולא פסינתטון אלא יין רגיל. היה אומר לו יוסף - קח יין. ושוב היה אומר לו פוטיפר - לא, יין מבושל אני רוצה. והיה נהיה מבושל. וכן על המים. היה אומר לו פוטיפר, לא, מים אני רוצה. והיה אומר לו יוסף - קח מים. בעוד הגביע בידו של יוסף, הוא מתהפך לכל מה שהיה מבקש, מקונדיטון לפסינתטון וממנו ליין וליין מבושל, ומיין מבושל למים, וממים לקוקה קולה... כל מה שפוטיפר מבקש - זה מתהפך בידיו של יוסף. שנאמר 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו'. ביד שלו עצמו.

יש לך הצלחה גדולה מזו? - כל מערכת הטבע משועבדת ומתבטלת למי שהוא דבוק בה' יתברך כיוסף הצדיק. וזו היא ההצלחה! להצליח בחיים זה לא לנהל מוסד פלוני או להיות עשיר וכיוצא בזה, אשר כל אלו הדברים ישא הרוח. מידת ההצלחה שלך תלויה ברמת הקשר שלך עם הקב"ה. כמה שאתה יותר דבוק בו - כך אתה יותר מצליח.

כלל ישראל נקרא 'שארית יוסף', ויוסף הצדיק לימד אותנו הצלחה מהי, ואיך מגיעים אליה. אנחנו צריכים לנקוט ולאחוז בדרכיו, וכך מגיעים למציאת החן בעיני ה'. על ידי הקשר הבלתי נפסק עם הקב"ה. הקשר הזה הוא הקשר שמתקיים דרך תפילה, דרך קיום מצוות, ודרך לימוד התורה. כאשר אדם קשור ודבוק כל העת בבוראו 'אין שם שמים זו מפיו', אז הוא זוכה שה' אתו, אז הוא נושא חן בעיניו, וממילא מצליח בכל.

זו היא השאלה שעריכה תמיד להטריד אותנו וללוות אותנו בכל רגע ובכל פעולה מחיינו: 'במה יתרצה עבד אל אדוני' ובמה אנחנו יכולים למצוא חן בעיני ה' יתברך. וזו היא הסיבה שרבותינו תקנו לנו בסדר התפילה כל כך הרבה תפילות על הנקודה הזו של מציאת החן 'תתננו לחן ולחסד ולרחמים', כי כשאדם זוכה לחן - דא ביה כולא ביה.

ומיוסף למדנו איך ליכות לחן. 'כי ה' אתו' - שם שמים שגור בפיו. כשאדם מחנך ומרגיל את עצמו להיות דבוק בה', וכל הזמן שם שמים שגור על פיו, הוא זוכה לקרבת ה', לאהבת ה', ולנשיאת חן. אבל כשאומרים שיהיה 'שם שמים שגור בפיו' אין מספיק לזה שאדם יזכיר את ה' ויאמר על כל דבר 'בעזרת השם' גרידא, כדרך מתעסק בעלמא, אלא באמת אדם צריך להיות דבוק בקונו. יש אחד שאם תבוא ותשאל אותו 'מה שלומך', הוא משיב 'ברוך השם'. 'איך הולך לך בחיים' - 'ברוך השם', ואחרי שחמש פעמים הוא משיב על כל דבר ברוך השם, פתאום הוא מתחיל להתלונן ולהתמרמר 'כך וכך חסר לי', 'כך וכך צרות יש לי'. ולכאורה, הלא לפני שתי דקות אמרת על כל דבר 'ברוך השם', אז מדוע אתה אומר עכשיו קינות?! אלא מאי? זה רק מטבע לשון אצלך. ואמנם זה גם כן חשוב מאוד להזכיר בפה כל דבר שם שמים, אבל עיקר העיקרים שאדם יחיה את זה בלבבו. אחרי לימוד תורה על אדם להכיר טובה לבוראו ויאמר על זה 'ברוך השם שזיכה אותי ללמוד תורה',

אחרי שאדם מניח תפילין שישא עינים לשמים ויודה לבורא עולם על שזיכה אותו במצוה, על כל נשימה ונשימה על האדם לומר 'ברוך השם', מתוך הודאה ושבח אמיתי, באופן שהוא חי את הדיבורים האלו.

ומי שחי את החיים שלו בצורה הזו שהוא דבוק בבוראו ואין שם שמים זו מפיו, לא משנה לו מה שיבוא עליו, הוא יודע שתמיד הוא מוגן ושמור לבטח, ותמיד הוא יהיה שרוי בשמחה ובבטחון. הנה יוסף לכאורה מתגלגל לבדו בארץ נכריה, בארץ טמאה, בבית פוטיפר הרשע ובבית האסורים, אבל באמת הוא אינו לבדו. ה' אתו. והוא מוצא חן בעיני כל רואיו והופך ל'איש מצליח'.

נשיאת חן על ידי כח התפילה

עוד דרך למציאת חן בעני ה', היא התפילה, וכמו שכתב שם רבינו יונה בשערי תשובה שעל בעל התשובה להתפלל תמיד אל ה' שיחפוץ בו. בצעירותי שמעתי שיחה מהגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל, בה דיבר על הנושא הזה, שעיקר מה שאדם צריך לשאוף אליו הוא שימצא חן בעיני ה' ויזכה לסיעתא דשמיא. אחרי השיחה נגשתי אליו ואמרתי לו, כבוד הרב, ברצוני לשאול שאלה. הוא נענה בשמחה ואמר לי, מה ברצונך לשאול?! - אמרתי לו, הנה כבוד הרב לימד אותנו שעיקר ההצלחה היא כאשר זוכים לחן, לסיעתא דשמיא. ברצוני לשאול, איך זוכים לזה?! איך מוצאים חן בעיני ה'!?

אמר לי רבי שלום שבדרון זצ"ל, שיש לנו קבלה מאת רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהדרך להגיע לזה היא על ידי כח התפילה. כשאדם עומד לפני ה' יתברך ויודע שרק הוא מבטחו, כמו שאמר יוסף 'אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרונני', ופונה אל ה' בשפה שלו ואומר, 'רבונו של עולם אני יודע שאתה לבדך יכול לעזור לי ולא אף אחד אחר, ואינני תולה את עיני אלא בך', ואדם מחדיר את זה בלבו, אז הוא זוכה לסיעתא דשמיא.

לימוד התורה וחינוך הבנים לתורה מביאים חן לאדם

עוד דרך יש לזכות לנשיאת חן, על ידי לימוד התורה שנאמר בה (משלי ה, יט) 'אילת אהבים ויעלת חן'. ואמרו רז"ל שמעליה חן על לומדיה (עירובין נ"ד ב' וכתובות ע"ז ב'). אדם שמשתדל לנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה, התורה מעלה לו חן. וזהו דבר שרואים בחוש, איך שהיו רבותינו ואבותינו מוצאים חן אפילו בעיני גויים ורשעים, מפני כח תורתם.

ועוד יש פרט חשוב שצריך לאחוז בו כדי לזכות לנשיאת החן, והוא ענין חינוך הבנים. וכך אומר הפסוק: **כי ידעתיו ומפרש רש"י** 'כי ידעתיו' - לשון חיבה ואהבה. מעיד הקב"ה, אני אוהב את אברהם, לא מפני שהתנסה בעשרת הנסיונות העצומים ועמד בהם, אלא מפני - **'למען אשר יצווה את בניו ואת בני ביתו אחריו ושמרו דרך ה'** לעשות צדקה ומשפט, מפני

שהוא מנחיל לבניו את דרך ה' הלאה לדורות הבאים. וזה מביא לאדם חיבה ואהבה מאת הבורא - נשיאת חן.

על אדם לדאוג שילדיו ילמדו במוסד נכון שמחנך את הילדים בתורה ויראת שמים טהורה, ועל אדם לבדוק ולהשגיח ולברר תמיד על בניו שהולכים בדרך הישר. כל אחד ישאל את עצמו, מתי היה פעם אחרונה אצל הרב של הבן שלו, ושמע ממנו מה מצבו ומה שנעשה אתו. הרב מבריסק זצ"ל היה אומר שהוא יודע במשך עשרים וארבע שעות איפה הבן שלו נמצא ומה הוא עושה, וזה למרות כל הטרדות המרובות שהיו לו. גם אנחנו, לא יכולים להסתפק בזה שהילד נמצא בתלמוד תורה בבוקר, ולתת לו להסתובב אחרי הצהרים בלי שאנחנו יודעים היכן הוא נמצא. אנחנו מוכרחים לדעת איפה הבן שלנו נמצא, היכן הוא מסתובב ומי הם החברים שלו. עלינו להשגיח שלא ילך למקומות ולבתים בהם ישל בדברים שאינם ראויים.

על ידי החסד ימצא חן

וכן יש עוד כמה דברים שמצאנו בדברי רבותינו שמביאים חן לאדם, ויש קונטרס שנקרא 'מציאת חן בעיני אלהים ואדם', שחיבר רב ת"ח מבני ברק, ובו מביא הרבה פרטים בזה. למשל, הוא מביא בשם הגר"א (בביאורו משלי ג, ד) שעל ידי חסד, כשאדם הולך וגומל חסדים, שזה הרי מתנת חנם שהוא נותן לחביריו מבלי לקבל תגמול, אז גם יש לאדם מידה כנגד מידה חן, כי הרי 'חן' זה מלשון 'חנם', וגם הוא בא לאדם במתנת חנם מאת הבורא. ועל האדם לראות שלא יהיה בגדר של 'עושה חסד' אלא בגדר של 'אוהב חסד', ואז הוא זוכה לאהבה מאת הבורא.

וכך אמרו רבותינו בצוואת רבי אליעזר (אות כ"ב) 'כל העושה חסד חנם - הקב"ה עושה עמו חסד חנם'. וכתב רבינו יונה (משלי שם) **כי על ידי החסד ימצא חן בעיני אלהים ואדם וכמו שאמרו (שבת קנא): כל המרחם על חבריו מרחמים עליו מן השמים.** ו'מרחמים עליו' אין הכוונה רק לרחמים ולחמלה, אלא זהו מלשון 'רחימו', מלשון אהבה, כי האדם שהולך בדרכיו של ה' מתאהב בו ונדבק בו, וה' אוהב אותו ונותן לו חן.

דרשו רבותינו (מגילה יב:) על מרדכי, 'בן קיש - שהקיש על דלתי רחמים'. במה הוא הקיש? - כתב הגר"א בביאורו על התפילה אבני אליהו, שהוא על דרך שאמרו 'ונתן לך רחמים ורחמך - כל המרחם על חבריו מרחמים עליו מן השמים'. דהיינו, על ידי ההנהגה הזו שאדם נוהג עם חבריו ברחמנות הוא מקיש על דלתי רחמים, וגם מן השמים ירחמו עליו ויתנו לו חן.

ולענויים יתן חן

וכן מצאנו עוד שעל ידי ענווה בא החן, וכמו שנאמר 'ולענויים יתן חן'. ואמנם כדי לזכות לקנות את מדת הענווה באמיתות צריך הרבה יגיעה ומלאכה והרבה תפילות מאת ה'

שיעזרהו להגיע לענווה אמיתית, כי חלילה יש כאלו שנופלים בפחת הגאווה ונמצא זה מתגאה בענוותנותו. וכמו שראיתי אחד שמספר על הבן שלו שחזר מהתלמוד תורה לבית ופנה ואמר לו, 'אבא, דע לך שאני הכי עניו בכיתה'... ואפשר לראות גם אנשים גדולים שנופלים בפח הזה, ומתגאים בענווה שלהם. אבל אם אדם אכן זוכה להגיע לענווה אמיתית, הוא זוכה לחן, וכמו שראינו ברש"י, פירושו של דבר שזוכה שיעזרוהו מן השמים, וזה כולל את כל הברכות כולם. וכתב החיד"א בספר שם הגדולים (חלק ספרים מערכת ב' אות נ"ט ע"ש) כי לכן זכה מרן השלחן ערוך שספרו יתקבל בכל תפוצות ישראל, מפני היותו גדול ומופלג מאד בענווה.

הוא שלמדנו מיוסף הצדיק, כי אם אדם זוכה לחן מאת הבורא, אז כל השערים נפתחים לפניו, וכל מה שהוא עושה ה' מצליח בידו. ותמיד צריך לעמוד לפנינו הדבר הזה שעלינו לחפש עצות ודרכים לזכות למציאת חן ולסיעתא דשמיא, אם על ידי ששם שמים לא יזוז מפינו, אם על ידי תורה ותפילה, ואם על ידי חסד או ענווה. וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת וישב

א. בענין שליחות יוסף לשכם

בראשית (ל"ז י"ג): "ויאמר ישראל אל יוסף, הלוא אחיך רועים בשכם, לכה ואשלחך אליהם, ויאמר לו הנני".

ופירש רש"י ז"ל: "הנני, לשון ענוה וזריזות, נזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו".

ובתב הרשב"ם ז"ל: "הלא אחיך רועים בשכם, במקום סכנה, שהרגו אנשי המקום, זה שמעתי מרבי יוסף קרא חברינו, והנאה לי" עכ"ל.

ויש להעיר שכבר כן אמרו רז"ל, וכמובא בתרגום המיוחס ליונתן שם: "ואמר ישראל ליוסף הלא אחיך רועים בשכם, ודחיל **דלמא חיזאי יימחנון, על עיסק די מחו ית חמור וית שכם יתבי קרתא**, איתא כדון ואשלחך לותהון".

ומכאן שומע אני שרבותינו רשב"ם ז"ל ורבי יוסף קרא ז"ל לא ראו התרגום לתורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל, וכן רש"י ז"ל לא ראהו ואינו מזכיר בשום מקום בפירושו לתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל לתורה, ועיין בזה בארוכה בס"ד בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ר"ג) ע"ש. [ועיין גם לקמן (סימן קנ"ד וסימן קס"ב) ע"ש].

ובתב שם הרב הספורנו ז"ל: "הלא אחיך רועים בשכם, ואין דרך **רחוקה** עד שם", ולעומתו כתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל: "וישלחהו מעמק חברון, יזכיר הכתוב המקום אשר שלחו משם כי היה **מרחק רב בניהם**, ולכן עשו עמו הרעה כי רחוקים היו מאביהם" ע"ש. [וצ"ע].

ורבינו חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו הקדוש אור החיים שם כתב: "לכה ואשלחך וגו', פירוש לכה אצל אחיך, ואם אתה חושש לשנאתם, הנני מלווך ושולחך בדבר מצוה שתלך בשליחותי, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים". ודברי פי חכם חן.

ומבואר בדבריו ז"ל שיעקב אכן לווה את יוסף, ובעניותי יש לי להעיר שמצאתי בס"ד בדברי רבותינו בספר הזהר הקדוש ח"א (דרי" ע"ב) שכך אמרו: "תא חזי יוסף כד אתפרש מאבוי **בלא ליה**, ובלא אכילה אשתדר, והוה מה דהוה, וכד אמר יעקב טרוף טורף יוסף, אמר כי ארד אל בני אבל שאולה דאנא גרימנא ליה, ותו דהוינא ידע דאחוי סניין ליה ושדרנא ליה, ורמז קא רמז ליה" ודוק היטב.

גם מה שכתב רבינו אור החיים הקדוש ז"ל דשליחי מצוה אינם ניזוקין וכו', יש לעיין אם כאן גבי יוסף לא הוי בגדר ברי היזקא, דכהאי גוונא לא אמרינן שליחי מצוה אינם ניזוקין כדאמרו בפסחים (ח' ב') ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (סימן רי"ד), ואולי יש לכונן זאת בסוף דברי הזהר "ותו דהוינא ידע דאחוי סניין ליה ושדרנא ליה", ועיין.

ב. בענין יהודה מציל יוסף

בראשית (ל"ז כ"ו): "ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו, כי אחינו בשרנו הוא, וישמעו אחיו".

ומבואר באר היטב שעם שראובן רצה להציל את יוסף שלא ימות, מכל מקום מי שהציל ממש ולמעשה את חיי יוסף היה יהודה, ועיין בדברי רש"י שם (ל"ח א') על הפסוק וירד יהודה: "ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך", הרי שהכל היה על פי יהודה ועל פיו ישק דבר.

סוכה (ג"ב א'): "תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו, אומר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתן לך, שנאמר אספרה אל חוק וגו' אני היום ילדתיך שאל ממני ואתנה גוים נחלתך. כיון שראה משיח בן יוסף שנהרג אומר [משיח בן דוד] לפניו ריבוננו של עולם איני מבקש ממך אלא חיים, אומר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך, שנאמר חיים שאל ממך נתתה לו". ועיין באריכות רבה בכל אשר ציין שם בספר שערי זהר ודוק.

ובתב רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דרושי העמידה דרוש ו' דל"ז ע"א): "באומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין, צריך לכוין כוונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום אחד אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם, ושם הם עצמם אמרו לו שצריך לכוין במלות אלו בשלש תפילות שבכל יום ויום לכוין להתפלל להשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות על ידי ארמילוס רשיעא, כמו שאמרו רז"ל על פסוק חיים שאל ממך נתת לו כו', ונודע מספר הזוהר ברעיא מהימנא (פרשת כי תצא דרע"ו ע"ב) דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף כו' ועליו אנחנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין". ועיין בספר פרי עץ חיים (שער העמידה פי"ט דרמ"ו ע"א) ובארוכה בדברי הרנ"ש שם (בהגהות אות ח') עיין שם.

ופשט הדברים שהפסוק חיים שאל נדרש על משיח בן יוסף שלא יהרג, ובספר ליקוטי הש"ס (מסכת בכורות ד"טו ע"א) כתוב: "משיח בן אפרים ימות כי הוא מנשמה זו, עד שהתפלל עליו דוד בעצמו בסוד חיים שאל ממך נתת לו", וכתב מהרח"ו ז"ל בספר החזיונות שלו (ח"א אות ט' דף ה'): "מה שאמרו רז"ל על משיח בן יוסף שיהרג, אני אשתדל בכל כחי להצילו מאותה הגזירה, כי עליו נאמר, "חיים שאל ממך נתת לו" פירוש כי משיח בן דוד ישאל מהשי"ת שיתן חיים למשיח בן יוסף הנקרא חיים והשי"ת יתן לו חיים" עכ"ל, הרי לנו מפורש שמשיח בן דוד מתפלל מבקש ושואל מהשי"ת חיים למשיח בן יוסף ודוק.

ובס"ד נתבוננתי וראיתי שמה שעשה הסבא עשה הנכד, כלומר כמו שיהודה הוא הוא שהחיה את יוסף שלא יהרג על ידי אחיו, כך גם הנכד הוא משיח בן דוד דקאתי מיהודה ודוד עושה שיחיה לא יהרג משיח בן יוסף וחיים שאל לו, וכנ"ל, ומעשה אבות סימן לבנים ודוק היטב כי קצרתי.

איברא דפשט דברי התלמוד בסוכה הנ"ל שכאשר משיח בן דוד ראה שמשיח בן יוסף נהרג, אזי הוא מבקש חיים לעצמו, דהיינו שהוא משיח בן דוד לא יהרג גם הוא, ולא שהוא מבקש על משיח בן יוסף שיחיה וצ"ב. [ועיין בספר שמן ששון על שער הכוונות הנ"ל].

ואולי יתורץ ויובן עם דברי הגאון רבי יהונתן איבשיץ ז"ל שראיתי לו בספר יערות דבש ח"ב (דרוש י"א דף קפ"ג ע"א): "לעתיד לבא שיהיה משיח בן יוסף נהרג, והוא צורך תיקון עולם, כי תחילת ברייתו של עולם היה העדר קודם להויה, ולכן אמרו במדרש בראשית רבה (פ"ג ס"ט) כי היה עולם חרב קודם עולם התיקון, בונה עולם ומחריבו, ואמרו דין הנין ודין לא הנין, כי העדר קודם להויה, וכן היה בחורבן בית המקדש, גדול יהיה כבוד האחרון מן ראשון, וכן באדם, קודם תחיית המתים ישובו כל המתים אפילו צדיקים לעפר ואחר כך יחיו (שבת קנ"ב ב), ואחר כך יהיו בתכלית היקר, ולכך אמרו (שבת ע"ז ב) ברייתו של עולם חשיכה והדר נהורא, כי העדר קודם להויה, כן יהיה במשיח בן דוד, שהוא הויתו של עולם, העדר קודם לכן שהוא משיח בן יוסף שיהיה נהרג, ומשיח בן דוד פחד אולי יתקיים בו שהעדר יהיה בו שימות ואחר כך יחיה ויהיה אורו מבהיק לכך אמרו חז"ל (סוכה הנ"ל) שביקש רחמים על עצמו ואמר חיים שאל ממך נתת לו, רק משיח בן יוסף דכלול ביה, כנזכר בזוהר, הוא קרה בו העדר קודם להויה משיח בן דוד", עיין שם שהאריך, ועיין.

ג. בענין קריאת שם הנכד על שם הסנא

בראשית (ל"א ח'): "ויאמר יהודה לאונן בוא אל אשת אחיך, ויבם אותה, והקם זרע לאחיך".
ופירש רש"י ז"ל: והקם זרע לאחיך, הבן יקרא על שם המת". [והשוה הדברים לדברי תרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם].

ורבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה שם כה כתב: "ויבם אותה והקם זרע לאחיך הבן יקרא על שם המת, לשון רש"י. ואין זה אמת, כי במצות התורה נאמר גם כן יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישאל, ואין היבם מצווה לקרא לבנו כשם אחיו המת, ואמר בבועז וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו ותקראנה אותו עובד לא מחלון (רות ד' י').

ועוד שאמר וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע, ומה הרעה אשר תבא עליו עד כי השחית זרעו מפניה אם יקרא שם בנו כשם אחיו המת, ורוב בני האדם מתאווים לעשות כן ולא אמר הכתוב "ויאמר אונן" אבל אמר וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע, כי ידיעה ברורה היתה לו בזה שלא יהיה לו הזרע. אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם" עיין שם דברי קדשו העמוקים ז"ל.

ורבינו הרא"ם ז"ל כמנהגו הטוב מלאך מליץ טוב על רש"י ז"ל וכתב: "ואני תמיה מאד איך חשב הרמב"ן ז"ל על רש"י המאור הגדול דנהירין ליה שבילי דכולא תלמודא כשבילי דמתיה, שלא ראה הא דתנו רבנן והיה הבכור מכאן שמצוה בגדול ליבם. אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת. יקום על שם אחיו לנחלה, אתה אומר לנחלה או אינו אלא לשמו, יוסף קורין אותו יוסף, יוחנן קורין אותו יוחנן, נאמר כאן על שם ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם, מה שם האמור להלן בנחלה אף שם האמור כאן בנחלה". ורש"י ז"ל עצמו הביא ברייתא זאת לגבי

"והיה הבכור" ואמר והיה הבכור גדול שבאחין מיכם אותה. אשר תלד פרט לאילונית, יקום על שם אחיו זה שיבם את אשתו יטול נחלת המת בנכסי אביו, ואם כן יותר היה לו להרמב"ן ז"ל להקשות לו מדבריו אדבריו ממה שיקשה לו מצד הדין.

אבל כוונת רש"י ז"ל בזה שבימים הקדמונים קודם מתן תורה היה מנהג הקרובים לישא את אשת המת האח או האב או היותר קרוב מהמשפחה, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל עצמו, והבן הראשון הנולד לו מאשת המת היו קורין אותו בשמו של מת, עד שנתנה התורה ונתחדשה הלכה שלא ישא אשת המת מכל קרוביו רק האח לבדו, ושיקום היבם על שם אחיו המת ליטול נחלתו בנכסי אביו, ולא יצטרך לקרוא את שם בנו הראשון בשם אחיו המת, ועוד האריך ועיין למהר"ל ז"ל בספר גור אריה, ולרבינו הט"ז ז"ל בספר דברי דוד, ובספר פרס יוסף על התורה שם.

וראיתי דבר חדש לגאון המובהק רבי יעקב צבי מעקלענבורג ז"ל בספרו היקר הכתב והקבלה שם (דע"א ע"א) שכה כתב: "והקם זרע לאחיו, פירוש הזרע שילד לא יחשב כבן, כי אם בן לאחיו המת יחשב.

ורש"י ז"ל שכתב הבן יקרא על שם המת, וכן הוא בתרגום [המיוחס] ליונתן ואקם זרעא על שמא דאחוך, אין כוונתם השתוות בקריאת השם, שאם שם המת יוסף, יקרא הבן גם כן יוסף, דאי הכי הוה ליה למימר יקרא "בשם" המת או "כשם" המת, כמו ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך, וכן ויקרא לה נבח בשמו, אמנם לשון "על שם" לא יורה על זה, והוא כענין כי שם ה' נקרא עליך (דברים כ"ח י') וכן רק יקרא שמך עלינו (ישעיה ד' א'), שאין ענינם השתוות קריאת השם, כי אם ענין התחברות והצטרפות שיקראו עם ה' המיוחד אליו, ונקראים הנשים המיוחדות לאיש זה. וכך קריאת הבן על שם המת שבלשון רש"י ותרגום [המיוחס] ליונתן, טעמו שהבן יהיה לו הצטרפות והתחברות על המת, להחשב בנו, כאילו המת אביו ולא חי.

ותתבונן בלשון אונקלוס [והמיוחס] ליונתן בן עוזיאל שעל הפסוק וידע אונן כי לא לו יקרא הזרע (בראשית ל"ה ט') תרגמו דלא על שמיא מיתקרי זרעא, ומעולם לא מצינו שלבן יהיה אותו השם עצמו שיש לאביו, ותמיד יש לבן שם משונה משם אביו, ומן התימה על הרמב"ן ז"ל שהבין בלשון רש"י קריאת השם עצמו, אם שם המת יוסף יקרא לבן יוסף, ולכן טען עליו, וכן גם הרא"ם הבין כוונת רש"י כרמב"ן ודחק לומר דשאני קודם מתן תורה, ובחינם הסבו כונת רש"י לדעה שאינה מובנת בלשונו, עד כאן דברי הרב הכתב והקבלה ז"ל.

והגם שדברי פי חכם חן, מכל מקום מה שכתב בפשיטות "ומעולם לא מצינו שלבן יהיה אותו השם עצמו שיש לאביו, ותמיד יש לבן שם משונה משם אביו", הוא תימה לכאורה, שהרי מצינו במקומות הרבה שאכן כן קראו לבן באותו שם של אביו עוד בחיים חיותו של אביו, כדבעינן למימר לקמיה (אות ב') עיין בכל המקומות שרמזתי שם, וצ"ע.

ויש לומר דהיינו טעמא נמי דהרמב"ן ז"ל והרא"ם ז"ל הבינו כן בדעת רש"י ז"ל, אחר שמצינו הרבה כזאת שהבן נקרא באותו שם ממש של אביו וכנ"ל ודוק.

ובעיקר הדבר שחילק הגאון בעל הכתב והקבלה ז"ל בין "בשם" ו"על שם", עיין מה שכתב בזה בארוכה בביאור הגאון רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל למגילת רות (בפתיחה), ואכמ"ל.

ב. דברי הימים א' (ב' נ'): "אלה היו בני כלב בן חור, בכור אפרתה, שובל אבי קרית יערים" וגו'. ובפירושו המיוחס לרש"י שם כתב: "אלה היו בני כלב וגו', חור היה בן לכלב והוליד בן וקרא שמו כלב, וכך פירושו אלו היו בניו של כלב בניו של חור וכו'", ועיין עוד בדברי המפרש המיוחס לרש"י שם (פסוק כ') ע"ש.

ומתבאר דחור קרא שם בנו כלב עוד בחיי אביו כלב, וכבר ראיתי לגאון המובהק רבי יהודה אסאד ז"ל בספר תשובותיו יהודה יעלה יו"ד (סימן רמ"ז) ושם (אה"ע סימן ק"ו) שהאריך בענין זה, ומכאן מקור נפתח למנהג בני ספרד שנוהגים לקרוא לנכד בשם הסבא אפילו בחיים חיותו ודוק. [אבל גם אצל בני ספרד יש עדות שנוהגים שלא לקרוא לנכד בשם הסבא כל זמן שהוא חי, וכמו שנוהגים בני אשכנז].

ובאמת גדולה מזו מצינו בזמן חז"ל שלא הקפידו לקרוא לבן בשם אביו עצמו בחייו שלו, שאם לאב קראו ישראל, קרא הוא לבנו בשם ישראל, עיין ירושלמי נזיר (פ"ד ה"ו) ומה שכתב בזה שם בספר עלי תמר (דשנ"ב ע"א), ועיין תוספתא נדה (פ"ה הט"ו): "מעשה ברבי חנינא בן חנינא, שהדירו אביו בנזיר, והביאו אביו, לפני רבן גמליאל וכו', ועיין בספר חסדי דוד שם (דר"ז ע"א בהערה, ובתס"ר שם), ובפירושו חד מן קמאי רבינו שלמה בן היתום ז"ל למסכת מועד קטן (ה' א') מבואר שכך נהגו בזמן התלמוד שכתב: "משמיה דרבי עוזיאל, אביו, ולא הוו קפדי לקרות לבניהם בשמותם, וכמו שעושים האדומיים עד היום שקורא שם בנו כשמו בחייו" ע"ש.

ולכאורה הוא מוכח גם מתלמוד הבבלי, שהרי כבר לימדונו רבותינו הגאונים נ"ע שהשמות "רבא" או "רבה" או "רבינא" כולם קיצור של השם רב אבא, עיין באגרת רב שרירא גאון (דף קכ"ז) ושם כנספחים (דף ט"ו), ובספר הערוך (ערך אבא), וברשב"ם בבא בתרא (ע"ד א' ד"ה כל), ובהגהות הגאון יעב"ץ יבמות (ק"ה ב') ועוד הרבה ואכמ"ל.

ובתלמוד מצינו בהרבה מקומות לאמורא רבא בריה דרבה כמו בשבת (קכ"ג א'), ויבמות (ע"ו א'), וכתובות (ס"ח א', ופ"ז ב'), ומכות (י' א'), ושבעות (כ"ד ב'), והוריות (י' ב'), וזבחים (ק"א א'), ולפי זה יוצא רבא בריה דרבה היינו שנקרא בשם אבא בר אבא, וכמו שלימדונו רבותינו הגאונים ז"ל ודוק היטב. [ודוחק ואינו מסתבר שנוולד רבא אחרי פטירת אביו רבה ונקרא על שמו].

וראיתי לגאון חיד"א ז"ל בהגהות ברית עולם על ספר חסידים (סימן ת"ס) שתמה והיה זר בעיניו על מנהג שנהגו לקרוא לבן בשם אביו בעודו האבא בחיים שאם לאבא קרו יצחק קרא לבנו הנולד לו יצחק ע"ש, ולכאורה תימה שלא העיר ועמד שכך נהגו רז"ל, וכנ"ל, וצ"ע.

ועוד עיין בזה לגאון מהרש"ם ז"ל בקונטרס הגהותיו "דברי שלום" שבסוף ספר כורת הברית (אות ב'), ובספרו תכלת מרדכי בהגהותיו לספר חסידים (סימן ת"ס), ובספר זכר יהוסף (בהדרן בסוף ברכות), ובספר תשובותיו אה"ע (סימן ס"א סוף אות ה' דל"ה ע"א), ובספר פרדס יוסף שמות (י"ז מ"ב דקל"ג ע"א), ונתבאר במקומו בס"ד. [אחר שנים רבות ראיתי מה שהאריך בזה בספר קב בשמים (אות כ"ד) עש"ב, וגם עיין לו בהגהות מקור חסד לספר חסידים שם, ובספרו תולדות אור החיים הקדוש, ונתבאר במקומו בס"ד].

ועכשיו נדפס מחדש שו"ת מהרש"ם ח"ה, וראיתי שם (סימן ר"ח) שנדפסו הדברים דלעיל, אלא שהרב המביא לבית הדפוס הוסיף וכתב: "ומה שבני ספרד קורין על שם החיים, הוא על פי הבית יוסף או"ח (סימן תרפ"ח) שנקרא מרן הבית יוסף על שם זקנו רבו המובהק" עכ"ל. ולא הבנתי דברים אלו, דעינתי בבית יוסף שם ולא ראיתי כלל ראייה לנדון דידן, ואם יצא לו כן ממה שראה בבית יוסף (שם דס"ח רע"ב) שכך כתב: "וראיתי להרב רבי יוסף אביו ז"ל שהיה קורא תגר על המנהג", ואם אכן לכאן נתכוין אינה ראייה כלל, חדא היכן נזכר שנקרא על שם זקנו, ותו מנין שהיה בחיים.

ומה גם שברור אצלי שטעות סופר יש כאן ובמקום רבי יוסף אביו, צריך לומר רבי יוסף אביו, ואחר זמן רב מצאתי בספר חקרי לב יו"ד (ח"א ס"ס קי"ט) ועוד לו שם (סימן קכ"ד) שאכן העתיק דברי מרן ז"ל בשם מהר"י אביוב ע"ש, וזוהו בטלה מכל וכל הראיה מדברי הבית יוסף ודוק. [ובשו"ת עמודי אש (סימן ז' סוף אות ו' דנ"ז ע"ב) כתב: "וראיתי להעיר על מה שכתב הבית יוסף (סימן תרפ"ח) בשם אביוב וכו', וז"א כנ"ל וע"ש].

ורבי יוסף אביוב ז"ל הוא מרבני העיר שאלוניקי, ונזכר בספר תומת ישרים ע"ש, ועיין בספר אוצר הגדולים בערכו. [ודע דלא ראיתי לחיד"א ז"ל בספר שם הגדולים שהזכיר את רבי יוסף אביוב, ושם חלק הגדולים (מערכת א' אות רל"ז ומערכת ת' אות ק"ה) מזכיר רבי אהרן אביוב ע"ש, ושקיל וטרי בדבריו בספרו פתח עינים כתובות (ס"ט א') ע"ש, וצ"ב].

ובעת ראיתי מה שכתב בזה בספר החשוב קורא הדורות (דל"ה ע"א, ודט"ל ע"א, ודמ"ג ע"א), וגם הוא העתיק דברי מרן ז"ל בבית יוסף הנ"ל בשם רבי יוסף אביוב ע"ש וז"ב.

ד. בענין ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי כבית אדניו המצרי

בראשית (ט"ל ב'): "ויהי ה' את יוסף, ויהי איש מצליח, ויהי בבית אדניו המצרי", והיום ערב שבת קדש פרשת וישב בהיותי קורא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, התעוררתי בס"ד בתרתי, חדא שבפסוק אחד נזכר "ויהי" שלש פעמים, והדבר אומר דרשני.

ותו תינח לשיטת רב אשי בתלמוד הבבלי מסכת מגילה (י' ב') שכל שכתוב "ויהי בימי" אינו אלא רק לשון צער, אבל כשכתוב לשון "ויהי" גרידא, יש שהוא משמש לשון צער ויש משמש לשון שמחה ע"ש, יש מקום לפרש ולהסביר הני תלת ויהי, אבל לשיטת רבי שמואל בר נחמני במדרש בראשית רבה (פמ"ב ס"ה) ובמדרש אסתר רבה (בפתיחה ס"א וש"ג) שחולק וסובר שאכן בכל מקום שנאמר "ויהי" הוא רק לשון צער, ותירץ המקראות שהביאו במסכת מגילה לסתור דבר זה ע"ש, וכן שיטת רז"ל בספר הזהר הקדוש במקומות הרבה שכל לשון ויהי לעולם הוא לשון צער, וכמצויין בספר שערי זהר מגילה שם עש"ב, ועיין בחיבורי הנכחי (שמות ##), הכא מאי איכא למימר ומדוע אמר המקרא שלוש פעמים "ויהי" שהוא לשון צער.

עוד אכתוב כאן מה שהתעוררתי שכאן בפרשת וישב (מפרק ל"ז עד פרק מ') תיבת "ויהי" נזכרת **עשרים וארבע** פעמים, מה שכמדומה אין ולא מצוי בשאר פרשיות אחרות שבתורה, ובעי

טעמא. ויש לעיין בדברות רבותינו המפרשים מאירי עינינו ע"ה וכעת אין בידי רק חומש עם פירוש רש"י ז"ל, וכתבתי למזכרת עד שנעיין בה בס"ד.

ועבשיו בעת עריכת הדברים עיינתי קצת בדברי רבותינו המפרשים ולתועלת המעיינים אביא ממה שמצאתי בס"ד, הנה בספר צרור המור שם כתב: "אמר ויהי ה' את יוסף. לרמוז שנתן לו הקב"ה שלשה הויות טובות כנגד שלש רעות שקיבל, כנגד ויוסף הורד מצרימה, אמר ויהי ה' את יוסף, וכנגד ויקנהו פוטיפר, אמר ויהי איש מצליח, וכנגד מיד הישמעאלים, אמר ויהי בבית אדוניו המצרי. והרמוז בזה כי ההויה הראשונה היתה מצד יוסף. והשני מצד היותו איש שכלי, יוסף היה מצליח. והויה אחרת יותר עצומה, היותו מצליח בהיותו בבית אדוניו המצרי שהיה איש טמא שפתיים, ולא היה ראוי לברכה, ועם כל זה היה מצליח.

ויש אומרים שהיו ליוסף שלש הויות, הוית הצלחה, הוית השגחה, הוית חן. הוית השגחה, כאומרו ויהי ה' את יוסף, משגיח עליו תמיד. הוית הצלחה, ויהי איש מצליח, כי ההצלחה אחר השגחה נמשכת. מצליח לעצמו ולזולתו, לעצמו כי כן כתיב ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ולזולתו, כאשר אמר ויברך ה' את בית המצרי וגו', הוית חן, כאמרו ויהי בבית אדוניו המצרי נושא חן לפניו, ולכן לא שלחו לעבוד חוץ לביתו".

והרב כלי יקר שם כתב: "הזכיר שלוש פעמים "ויהי", לפי שיוסף עלה שלוש מדריגות בזו אחר זו, ואחר כך נתן לו גם כן אדוניו שלושה מיני ממשלה כפי תוספת הצלחה שראה בו, לפיהן הוסיף לו ממשלה פעמים ושלוש, כי מתחילה ויהי ה' את יוסף אתו לבד ועדיין לא נתפשטה הצלחתו לזולתו, ואחר כך ויהי איש מצליח לזולתו, כי מצליח לשון מפעיל שגמר הצלחה גם לאדוניו עד שהיה ה' גם עם אדוניו, ואחר כך ויהי בבית אדוניו, ויהי ה' גם בבני ביתו של אדוניו, וכל כך דבקה ההצלחה לרגלי יוסף עד שמן יוסף נתפשטה אל אדוניו, ומן אדוניו אל שאר בני ביתו שהיו דרים אצל אדוניו, נמצא שגם אדוניו היה מצליח לאחרים. וירא אדוניו כי ה' אתו היינו אתו ממש, על זה השיעור המופלג עד שכל אשר הוא עושה רצה לומר מה שהאדון עושה ה' מצליח בידו, כי ממנו נתפשטה ההצלחה גם לבני ביתו, כי ה' גם אתו עם האדון, לפיכך וימצא יוסף חן בעיניו ויפקידהו על ביתו, עשה אותו פקיד על כל בני ביתו יען כי מן יוסף באה להם ההצלחה, וכל אשר יש לאדון נתן בידו כי מן יוסף באה ההצלחה על כל אשר יש לו".

ובספר אור החיים הקדוש שם כתב: "ויהי בבית אדוניו וגו', הנה יסדר הכתוב הדרגות המעלות אשר העלה ה' אותו, כי מקודם כשקנאו נתנו לעבוד עבודת עבדים העובדים עבודת חוץ, כי הגדולים לא יעמידו לשרת בבתיהם אלא אשר יהיה איש ראוי ומצליח, ולזה צוה ה' אתו את ההצלחה ובזה היה בבית אדוניו המצרי משומרי הבית, והוא אומרו ויהי בבית אדוניו ולא בשאר עבודות ועוד לו מדרגה אחרת. וכשראה אדוניו וגו' וישרת אותו פירוש יחדו לשרת אותו ביחוד, שבזה יהיה חשוב ולא יחיה חיי צער כחיי העבדים השפלים, ועוד לו ויפקידהו על ביתו הרי זה קנה מעלה על כל קנין אדונו, ועוד לו ויעזוב כל אשר לו וגו', ועוד לו שלא ידע אתו וגו', שלא היה יודע הנכנסים והיוצאים, ונעשה הוא שליט פירוש מיורדמו"ו בלע"ז בכל קנין המצרי".

והגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם כתב: "ויהי ה' את יוסף. שלא יארע לו שום מכשול וסיבה, ויהי איש מצליח. מלבד שלא יארע לו מכשול עוד היו מעשיו בהצלחה, ויהי בבית אדוניו

המצרי, היה בהשגחה שלא העמידו האדון בשדה או במקום אחר חוץ לביתו ולא היה האדון מרגיש כל כך בהצלחתו אבל היה בבית האדון עוסק במלאכת הבית", והשוה לדברים האמורים מספר צרור המור והרב כלי יקר ודוק היטב.

ודע כי בעניותי לא ידעתי מדוע כל רבותינו המפרשים הנ"ל ז"ל לא התייחסו בפירושיהם גם לשיטה זו שכל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער כנ"ל ואיך נפרש כאן כל השלש ויהי לשון צער ועיין, וי"ל.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן כא

בל תשחית

ולגאון מהרח"ך ז"ל בספרו זכרי כהונה (מערכת פ' אות כ"ז) ע"ש, וכאן רבינו יהודה החסיד ז"ל כתב לסייע לאותו זקן ממקרא מלא בספר תהלים, ושמע מינה דנתקבלו ונראו הדברים בעיניו וכוותיה סובר ודוק.

ובצוואת רבינו יהודה החסיד (אות מ"ה) כתוב לאמור: "אילן העושה פירות אין לקצץ אותו" ע"ש. ופשוט שכוונתו אף שלפי הדין שרי, כמעולה בדמים, או דלא טעין קבא, (כבא קמא צ"א ב'), וכדכתבו הגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (ס"ס כ"ג), והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת חיים ביד (סימן כ"ד ד"ה איברא), ובהגהות מקור חסד (שם אות ס"ב) ע"ש, מכל מקום משום סכנה אין לקוצצו ודוק.

ולבאורה לפי מה שכתבנו דעת רבינו יהודה החסיד ז"ל דיש להמנע אף בקציצת פרי וכנ"ל, ויש לדעת מדוע כאן כתב **דלאילן** אין לקצוץ, ומשמע **דפרי** גרידא שרי, ויש ליישב.

כבבא קמא (שם): "אמר רבי חנינא לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה". ובפשוטו דהוא קצץ עץ התאנה, ורבינו יהודה החסיד ז"ל קא משמע לן טובא שאפילו פרי אחד לקצצו קודם זמנו שהבשיל נמנע ומנע אותו אחד ודוק.

ונאון עוזינו הרב תנא דאורייתא ז"ל במשנה למלך הלכות אסורי מזבח (פ"ז ה"ג דמ"ד סע"ב) הביא דברי הגאון בעל באר שבע ז"ל שמתבאר בדבריו דאף אם רק קוצץ ענפי אילן

כתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן תתתקע"ה, דפוס ברלין): "מעשה באחד שהיה לו פרדס, ולא היה רוצה לקחת פרי אחד עד שיתבשלו הפירות, ולא הניח שום אדם להכנס בו עד שהיו מבושלים, לפי שאמר כך אני מקובל כל מי שמונע לקחת הפירות עד שיתבשלו מאריכין ימיו ושנותיו, וכתוב תבא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו, וימות האיש ההוא זקן ושבע ימים והיה לו עושר וכבוד והנחיל לבניו. ומקרא מסייעו אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לא יכול, אז וכל אשר יעשה יצליח".

ונראה שרבינו יהודה החסיד ז"ל מסכים עם אותו זקן שלא הרשה לקצוץ אפילו פרי אחד קודם זמנו, חדא שהביא וקבע המעשה הזה בספרו ולא קרא עליו ערער ופקפוק, וכדרכו במקומות אחרים שכשמביא עובדא דהוה עביד חד, והוא ז"ל אינו מסכים לזה כותב רבינו יהודה החסיד ז"ל להדיא דאינו נכון ואין לעשות כן, והראיות לזה אך למותר והדברים מבוארים על פני כל ספרו, יראה המעיין.

ותו מסורת בידינו שכל שפוסק מביא דברי אחרים, וכותב להביא ראיה לדבריהם, שמע מינה שאף הוא סובר כן, וכמו שכתבו רבים וכן שלמים, עיין לגאון חיד"א ז"ל בכסא רחמים על מסכת סופרים (פ"א ה"א דיו"ד ע"ב ד"ה וראיתי להרב), ובספרו מחזיק ברכה יו"ד (סימן מ"ה אות י"ד), ועיין בזה לגאון מהרש"ם ז"ל בספרו עין הרועים (דע"ו סע"ב אות צ"ה),

היא שאין לקצוץ אף ענף אחד וכסברת התוספות בברכות (ל"ו ב'), או אף פרי אחד כסברת רבינו יהודה החסיד ז"ל, ובוה נתיישבו כל הדקדוקים וא"ש ודוק. [ומצינו לשון קציצת תאנה דאין הכוונה לכל אילן התאנה אלא רק לפירות, כההיא דשביעית (פ"ח מ"ו), ובבא מציעא (צ"ב סע"א) ורש"י שם, ועיין בבא קמא (ע' ב').]

מיהו כל מה שכתבנו אינו אלא לפי דרכו של הגאון בעל יד איתן ז"ל, אבל לענ"ד אין דבריו מוכרחים, והראיה מהתוספות שהביא אינה מכרעת, וכפי שיראה הרואה בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן כ"ב) בדברי הגאון חיד"א ז"ל שם כשדחה לדברי הרב בית יעקב ע"ש, וכן בשו"ת בנין ציון שם (דכ"ז סע"ב), ושו"ת בית יצחק יו"ד (ח"א סימן קמ"ב), ושו"ת חיים ביד (סימן כ"ד), ושדי חמד (מערכת ב' כלל ק"ב) וכבר נתבאר הענין אצלינו במקום אחר בס"ד, ושם הוספנו להביא מדברי רבינו המאירי ז"ל לברכות (ל"ו ב') שכתב להדיא: "מותר לקצוץ אילנות בשביעית לעצים קודם שיהיה בהן פרי וכו', ובשאר ימות השנה מיהא מותר אף על פי שאין בו דין בל תשחית, ודווקא כגון שהוא מעולה בעציו יותר מפירותיו, או שאין קוצץ אלא ענפיו" ע"ש, וזה מפורש כדברי הגאון משנה למלך ז"ל, ונתבאר במקומו בס"ד.

אך עצם הדבר לומר שעל קציצת פרי אחד שלא בזמנו ימות שלא בעתו ושלא בזמנו הוא דבר מתמיה, ולא כתבתי כאן אלא לעורר לב המעיין, ותן לחכם וגו'. ועיין מה שבס"ד הוספנו בה דברים בבירות ענין הנ"ל בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו אות כ') עיין שם.

ומצאתי בדרשות רבינו יהושע ן' שועיב ז"ל (בדרשה לשבועות ד"ס ע"א) שכתב: "ביארו ז"ל כי עשרה מאמרות [דבריא

מאכל אבל את גוף האילן משאיר אפילו הכי איסורא דבל תשחית איכא, והוא ז"ל תמה עליו וכתב: "דמאי דאסור משום בל תשחית אינו אלא לקצץ האילן עצמו משרשו, אבל לקצץ ענפים וחריות - לא ידעתי היכא רמיזא איסור זה" ע"ש.

והגאון רבי אברהם משכיל לאיתן ז"ל בהגהותיו "יד איתן" על הרמב"ם שם כתב על דברי המשנה למלך ז"ל: "ועיין בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות שביעית (סוף פ"ד) ובדברי התוספות ברכות (ל"ו ב') דיש להוכיח מדבריהם שגם בענפים איכא איסור בל תשחית, דאם לא כן לא הוי קא קשיא להו גבי שביעית דמאי דאסרינן משום הפסד פרי היינו קציצת ענפים" ע"ש.

והנה כל גדולי האחרונים ז"ל עמדו להבין דהלא שכחת בריה דרבי חנינא תלמיד חכם הוה ואיך קא עביד הכי, וכל אחד לדרכו יצא לבאר טעותו, וכמו שיראה הרואה בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א (סימן ע"ח), ושו"ת חתם סופר יו"ד (סימן ק"ב), ושו"ת בנין ציון ח"א (סימן ס"א), ושו"ת ערוגת הבושם יו"ד (סימן קי"ט) ועוד.

גם עמדו בדקדוק לשון התלמוד דקאמר דקץ תאנה בלא זמנה, דמאי קאמר ואיזה זמן יש לקציצה, ועיין בשיטה מקובצת שם, ובשו"ת בנין ציון (שם, דכ"ז רע"ג).

ולבאורה לפי המבואר יש להסביר כל עובדא דשכחת כך, דהוא סבר שרק כשקוצץ כל אילן הפרי יש בו בל תשחית וסכנה, אבל כשקוצץ פרי אחד, או ענף אחד לית לן בה וכדכתב המשנה למלך ז"ל, ולפיכך לא נמנע שכחת וקצץ תאנה כלומר פרי אחד, **ובלא זמנה** דהיינו כשעדיין לא הבשיל הפרי, משום דסבר דכל כהאי גוונא שרי, אבל לא

ותפילתי שימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם אמן.

תמיד (כ"ז סע"ב): "איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר, וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך, ניכר שהוא ישן חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו, והם אומרים מה קול בעזרה, קול בן לוי לוקה, ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרתו".

ובתוב בפירוש רבינו הרא"ש ז"ל שם: "ורשות היה לו לשרוף כסותו, ואין כאן משום בל תשחית דהפקר בית דין הפקר".

ועל דברות רבינו הרא"ש ז"ל הללו, הרבה דיות נשתפכו, והרבה קולמוסין נשתברו, דמאי האי דקאמר דהפקר בית דין הפקר, והיכן מצינו דהפקר בית דין מהני בכהאי גוונא, לממונא מצינו דמהני אבל לא לאיסורא, ומה מועיל בזה הפקר בית דין הפקר, אטו המשחית דבר הפקר, או דבר שלו, אינו עובר משום בל תשחית וכו', ועיין מה שכתב בזה בשו"ת דבר אברהם ח"א (סימן ט"ז אות כ"ד בהגהה), וכתב דאולי טעות סופר יש בדברי רבינו הרא"ש ז"ל וצריך לומר ואין כאן משום לא תגזול וכו' ע"ש.

וכבר קדמוהו גדולי האחרונים ע"ה, עיין לגאון מהרי"ש נתנון ז"ל בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורה רביעאה (ח"א סימן כ"ח ד"ט ע"ד וד"כ ע"ג), ועוד שם מהדורה קמא (ח"א ס"ס רכ"ח), ובספרו דברי שאול יו"ד (סימן ש"מ), ולגאון מהרי"א אסאד ז"ל בשו"ת יהודה יעלה יו"ד (סימן קס"ד) עיין שם נפלאות תורתו, ועיין שו"ת בית דוד לייטר (סימן י', וסימן ר"א) ועוד הרבה.

ואם היתה לי יעקב הקטן רשות, הייתי אומר דטעות קלה **באות אחת** נפלה בדברי

העולם] כנגד עשרת הדברות וכו', דיבור כבד את אביך כנגד תדשא הארץ, כי האבות עם הבנים כנגד האדם עם האילנות, יגע בהם כדי שיהנה מהם, ולכן נתלה אבשלום באילן שלא קיים כיבוד אב ואם כמוזכר במכילתא, וכתוב נוצר תאנה יאכל פריה. וזהו ענין איסור השחתת אילן מאכל, ואמרו לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנה בלא זמנה", דוק והבן.

עוד דע דהגאון בעל דרכי תשובה ז"ל בספר תשובותיו צבי תפארת (סימן ו') נשאל בענין קציצת אילן מאכל לצורך בנין בית, [שרבים מגדולי בתראי ז"ל התירו בזה, ועיין שו"ת בית שלמה יו"ד (סימן קצ"א), ודרכי תשובה יו"ד (סימן קט"ז) ואכמ"ל] והשיב: "יהיה איך שיהיה, איני רוצה להכניס את עצמי בהוראה זו, כי כך מקובלני מבית אבא מארי הגאון הקדוש [בעל שם שלמה] **שגם על המורה להתיר לקצוץ יש חשש סכנה רח"ל**, ואם אירע עובדא בקהלתנו בגברא דלא קפיד אסכנה ורצה שיגידו לו רק עיקר הדין, הוא לא רצה להזדקק לזה, ושלח אותו אל דייני דמתא ע"ש. והובא בשתיקה כהודאה בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א (סימן ל"ה, דל"ב ע"א, וסימן קכ"א דק"ה ע"ב) עיין שם בארוכה.

ועיין בחיבורי אור משה (סימן א') גבי צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל, ובמהדורה תנינא כת"י שם, ובחיבורי הנכחי לקמן (ערך צוואת רבי יהודה החסיד) וצרף לכאן.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: ולחיבת הקודש, ולהאיר ולהסביר דברות רבותינו הראשונים כמלאכים זיע"א, כחובה המוטלת עלינו, הנני לקבוע כאן הערה בענין בל תשחית, מועתקת מקונטרסי הגדול בעניני בל תשחית, שבס"ד ערכתי לפני רבות בשנים.

והטף לא השארנו שריד, רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו".

וכתב רש"י ז"ל: "בביזת סיחון נאמר רק הבהמה בזונו לנו, לשון ביזה שהיתה חביבה עליהם ובזוזים איש לו, וכשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם, מקרעים כסות ומשליכים, מקרעים בהמה ומשליכים, לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב, לכך נאמר בזונו לנו לשון בזיון, כך נדרש בספרי", ונמצאים הדברים בספרי (פרשת בלק פסקא קל"א), והובא גם כבעל הטורים דברים (שם ז).

ונתעוררתי בס"ד דלכאורה קשה, אחר שאיסור כל תשחית גם בשאר דברים לרוב הפוסקים הוא מן התורה וכמו שכתב בשו"ת אמרי יושר ח"א (סימן ק"ג), ועיין בזה בארוכה בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו דר"ה ע"א), אם כן מי התיר לבני ישראל לעשות כן לקרוע כסות סתם ולהשליך, ולקרוע בהמה סתם ולהשליכם, והיא שאלה נכונה.

וחושבני דצריך לומר כיון שהיו הדברים האלה הפקר גמור, לכן היה מותר להם לעשות כן ודוק.

ואם כנים אנחנו בזה, אזי יש לפשוט מה שנסתפק הגאון נודע ביהודה ז"ל בספר תשובותיו (מהדורה תנינא יורה דעה סימן י') אם יש איסור כל תשחית בהפקר ע"ש, ועיין לו שם (סימן י"ג, וי"ד, וי"ג), ולדברינו האמורים מתבאר דמותר, ומכאן ראייה בס"ד שבהפקר אין כל תשחית, דוק ועיין.

ובאמת גדולי גאוני בתראי ז"ל האריכו טובא בפתגמא דנא אם יש כל תשחית בהפקר, ועיין לגאון רבי יהודה אסאד ז"ל בשו"ת יהודה יעלה יו"ד (סימן קס"ד) שחשף

רבינו הרא"ש ז"ל, ובמקום דהפקר בית דין הפקר, צריך לומר ו הפקר בית דין הפקר.

ובם"ד ביאור הדברים כך הוא, דהנה בזה שאיש הר הבית שורף כסותו של אותו שישן, לכאורה עושה שני איסורים, חדא **דאיסורא** היינו כל תשחית, ואידך **דממונא**, דמזיק ממון הזולת ויש בו משום גזל וכיו"ב, וכמו שהאריך רבינו הגדול מופת הדור זצ"ל בספר קהלות יעקב בבא קמא (סימן א') ע"ש.

ועל דא אמר רבינו הרא"ש ז"ל דליתא, דאחר שרשות היה לו לשרוף כסותו - אין כאן משום כל תשחית, ומשום מזיק ממון הזולת וגזולו, נמי ליתא דהפקר בית דין הפקר ותו לא הוי ממונו דהזולת ודוק.

ולפי דרכינו אין ללמוד מדברי הרא"ש ז"ל דליכא כל תשחית בהפקר, עיין בדברי רבותינו האחרונים דלעיל, דלעולם יש לומר דאיכא ואיכא, והא דשרי כאן לשרוף כסותו לאו משום דהוי הפקר ובכחאי גוונא שרי, דגם בהפקר יש איסור כל תשחית, אלא הפקר בית דין אהני להפקיע ממון הזולת, והא דליכא משום כל תשחית היינו משום דרשות יש לו ומיקרי צורך להזהיר ולזרז אנשי המשמר, וכל כי האי דיש צורך תו לא הוי כל תשחית דוק ועיין.

רשמתו הדברים למזכרת האידנא שנת תשמ"ו, בלומדי מסכת תמיד עם בני בכורי יקירי כמר אברהם אליעזר הי"ו.

והנני להוסיף כאן עוד דברים שנתחדשו לי אחר כך בס"ד בענין זה של כל תשחית בהפקר.

דברים (ב' ל"ד): "ונלכוד את כל עריו בעת ההיא ונחרם את כל עיר מתים והנשים

באילנות, כי לסברה זו לא קשיא כלל, מיהו להאמור נמי אתי שפיר דיש לומר דמיירי בהפקר, דמשום בל תשחית ליכא, ומשום איסור בשר בחלב איכא, ועיין.

וראיתי עכשיו בארוכה בספר שדי חמד (מערכת ב' כלל י"ז), ועוד שם בשירי הפאה (מערכת ב' כלל מ"ז) שהאריך ובכמה פרטים זכינו לדעתו הרמה ובמקומו עמדנו על הרבה מדבריו ואכמ"ל.

ולא עיינתי כעת בספרים שציינתי לעיל, אם הרגישו ועמדו במה שכתבתי בס"ד, ועיין בה. ועוד הארכתי מאד בס"ד בקונטרס בל תשחית בענינים אלו, וכאן קבעתי כמה גרגירים, השי"ת יזכני להוציא בקרוב לאור כל חידו"ת אמן ואמן.

כתבתי למזכרת, היום ה' מנחם אב תשמ"ט לפ"ק, יום הילולא של רבינו האר"י ז"ל זיע"א.

זרוע קדשו והראה נפלאות מתורתו בענין זה עיין שם בארוכה, ומצויין אצלי לעיין עוד בדברי הגאון מהרי"ש נתנון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה רביעאה ח"א סימן כ"ח), ובספרו דברי שאול יוסף דעת יורה דעה (סימן ש"מ), ולגר"ז ז"ל בשלחנו חו"מ (הלכות שמירת נפש סעיף י"ד), ובספר חקר הלכה ח"א (ערך בל תשחית), ושו"ת אמרי יושר ח"א (סימן ק"ג), ושו"ת באר חיים מרדכי ח"א (דצ"ד ע"ב ד"ה ומה), ובארוכה בשו"ת בית דוד (סימן י', וסימן כ"ו, וסימן ר"א) ושם נסמן. ועיין לגאון היע"ר ז"ל בספר כנסת יחזקאל (חלק המערכות דס"ה ע"א) ע"ש.

עוד דע דאם נימא דבהפקר אין משום בל תשחית, אתי שפיר מה שראיתי בספר עין הרועים (ערך בל תשחית אות ט"ו דמ"ט ע"ב) הביא קושיית חכם אחד למה לי לאו מיוחד לאיסור בישול בשר בחלב, מכיון שנאסר בהנאה הרי אסור משום בל תשחית ע"ש.

ובודאי קושייתו למאן דסבירא ליה דבל תשחית בכל דבר מן התורה ולא רק

סימן כב

ברכה ותפילה של תלמידי חכמים וצדיקים

וזכה רב כהנא והאריך ימים עד שנעשו ציפורניו אדומות כציפורני התינוקות ע"ש, וכן הוא במדרש שמואל (פ"י ס"א דל"ח ע"ב) ועיין בהערות שם. [ושם בטעות נדפס "שערוי", אבל צריך לומר "טפורי", וכן הוא שם בהערה ה', ועיין כזאת בחיבורי תורת יעקב על התורה (סימן ה' אות ב') ודוק].

למדנו שתפילת צדיק על אחר יש בכוחה לבטל הגזירה, ולפעול אריכות ימים ושיוסיפו לו שנות חיים ושלום ודוק.

אמרו בירושלמי ראש השנה (פ"ב ה"ו) רב כהנא היה כהן מבית עלי, והיה מאריך בתפילתו, ופעם הוא התפלל אחר רבי חייא בר אבא, ולכן לא היה יכול לפסוע לאחוריו, והיה צריך להמתין עד שיסיים רב כהנא תפילתו, ואחר כך שאל לרב כהנא כך עושים לצער לגדולים, והשיבו רב כהנא שהאריך בתפילה, כיון שכתוב על בית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתפילה, כיון ששמע כן רבי חייא בר אבא התפלל עליו,

בכל יום ויום אתם עמלים בתורה ובמצוות, ועושים צדקות, והקב"ה מוסיף ימים על ימכם, אמר לו רבי שמעון יהי רצון מלפני הקב"ה כמו שאין אתה שולט עלינו [על תלמידי חכמים] כך לא יהיה לך רשות לעבור על דברינו, ובקשו רחמים וחי אותו תינוק". [ומבואר שאותו מלאך אמר לו שאין לו שליטה על חכמי ישראל, והשוה עם המבואר בדברי ספר הזהר דלעיל וי"ל, ועיין בכל העובדות המובאות במסכת מועד קטן (כ"ח א') ודוק].

והיינו כנ"ל שתפילת וברכת צדיק מועלת לבטל הגזירה, כדמצינו אצל רבי שמעון בר יוחאי ורבי שמעון בן חלפתא, ורבי חייא בר אבא, והוא הוא מה שאמרו במסכת בבא בתרא (קט"ז א'): "דרש רבי פנחס בר חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", ופירש בפירוש המיוחס לרבינו גרשום ז"ל: "חמת מלך, מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה, ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו", ובספר נימוקי יוסף על הלכות הרי"ף שם (דנ"ג א') כתב: "מנהג זה בצרפת כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו", ועיין בזה בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ו), ועיין מהרש"א ז"ל מועד קטן (כ"ו א') ודוק.

ומבל האמור לעיל מתבאר באר היטב שתפילת חכמי וצדיקי ישראל וברכתן מועילה לבטל הגזירה, ולהביא לידי אריכות ימים ושנות חיים ודוק היטב.

ובמעמא דמילתא שהמתברך מפי צדיק יזכה לחיים, יש לומר לפי מה שייסדנו בפתיחה לחיבורי הנכחי שכל שיש דיבוק עם השכינה זוכה לחיים, ואנן קיימא לן "כל

ספר זהר הקדוש ח"א (דרי"ח ע"א): "זקיף עינוי רבי שמעון וחמא לרבי יצחק, וחמא למלאך המות דרהיט קמיה ורקיד קמיה, קם רבי שמעון אחיד בידיה דרבי יצחק, אמר גוזרנא מאן דרגיל למיעל יעול, ומאן דלא רגיל למיעאל לא ייעול, עאלו רבי יצחק ורבי יהודה, קטיר מלאך המות לבר וכו', אדהכי חמא רבי אלעזר דהוה אסתליק מלאך המות, ואמר לית קופטרא דטיפסא באתר דרבי שמעון בן יוחאי שכיח", וכתב החיד"א ז"ל בהגהות ניצוצי אורות (אות א'): "לית קופטרא וכו', פירוש אין גזירת עונש [מות] במקום רבי שמעון כי הוא מבטלה בתפילתו".

מדרש דברים רבה (פ"ט ס"א): "אמרו רבותינו מעשה היה בימי רבי שמעון בן חלפתא שהלך לברית מילה, וסעד שם אביו של תינוק, והשקה אותו יין ישן בן שבע שנים, אמר להן מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני [ר"ל לחופתו]. היו סועדין עד חצי הלילה, רבי שמעון בן חלפתא שהיה בטוח על כחו יצא לו בחצי הלילה לילך לעירו, מצא שם מלאך המות בדרך, וראה אותו משונה. אמר לו רבי שמעון מי אתה. אמר לו שלוחו של מקום. אמר לו ומפני מה אתה משונה. אמר לו משיחתן של בריות שהן אומרים כך וכך אנחנו עתידין לעשות, ואינו יודע אימתי הוא נקרא למות, אותו האיש שהיית סועד אצלו ואמר לכם מן היין הזה אני מיישן לשמחת בני והרי הגיע פרקו [של בנן] להפטר אחר שלושים יום, אמר לו רבי שמעון הראה לי את פרקי, אמר לו לא עליך ולא על כיוצא בך אני שולט, פעמים שהקב"ה חפץ במעשים הטובים ומוסיף בכס חיים שנאמר יראה ה' תוסיף ימים", ותשלום הדברים נמצא במדרש קהלת רבה (פ"ג ס"ז): "אמר לו אותו מלאך לרבי שמעון בן חלפתא,

ולכאורה יש להעיר מהא דאמרו בברכות (ו') א': "תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין, ונענע לי בראשו, וקא משמע לן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך".

הרי שעל בר ישראל הוא רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול אמרו דקא משמע לן דאל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך, ויש ליישב דכלפי שמיא כולם בגדר הדיוט ודוק.

ודע דראיתי לסמוך להאמור הרגשה קלה שהרגשתי גבי רבי ישמעאל בן אלישע דאמרו עליו אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך, וכנ"ל, מה שאמר התלמוד במסכת שבת (י"ב ב'): "שאני רבי ישמעאל בן אלישע הואיל ומשים עצמו על דברי תורה כהדיוט", ודוק.

והדברים יכוננו אם הוא אותו רבי ישמעאל, ועיין תוספות בזבחים (ס"א א', וקי"ט ס"א), ועיין באריכות בסדר הדורות (ערך רבי ישמעאל בן אלישע, אות ג'), ובהגהות מלא הרועים לזבחים (שם, ושם), וליבמות (ו' א'), ובספרו כנוס סופרים (ערך ישמעאל אות א'), והגהות חשק שלמה גיטין (נ"ח א') ואכמ"ל.

ג.

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: ראיתי לנכון לתועלת המעיינים, ולזיכוי הרבים הי"ו, לסמוך למאמרי הנ"ל קצת ליקוטים מחיבורי "אמרי חיים" כת"י, בענין ברכת

המקבל ברכה מפי צדיק כאילו קיבלה מפי שכניה", כאומרם במדרש הגדול בראשית (מ"ח א' דף תתי"ד), ובמדרש פסיקתא זוטרתא הוא מדרש לקח טוב בראשית (פרק ט"ל ס"ד): "תני רבי שמעון כל מקום שהצדיקים הולכים - שכניה עמהם, וברכה הולכת אחריהן", ודוק היטב.

ב.

מגילה (ט"ו א'): "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי שני גדולי הדור, ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו, הן דוד ודניאל, דוד דברכיה ארונה דכתיב ויאמר ארונה אל המלך וגו', דניאל דברכיה דרוש דכתיב אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך".

והגאון הנצי"ב ז"ל בספרו מרומי שדה למגילה שם כתב: "לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, פירוש הדיוט גוי, אבל ישראל שמברך לא נקראת ברכת הדיוט, ובברכה דבר ישראל ידוע בלא זה, ויכולין ללמוד מברכות הנשים הזקנות שברכו לנעמי ורות במדרש רות רבה (ספ"ז ט"ו) מברכותיהן של נשים לא נתקעקה ביצתו של דוד בימי עתליהו, ואפילו אומות העולם יודעים שברכת ישראל ברכה כדאמרו ביומא (נ"ד ב') אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל, ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאון לשוק, ואמרו ישראל הללו שברכתן ברכה וכו' ע"כ.

ומדקדוק דברי התלמוד נראה כדברי הגאון נצי"ב ז"ל, שהרי גבי קללת הדיוט למדו כן מאלים, וגבי ברכת הדיוט למדו כן מארונה ומדריוש שהיו גויים, ועיין עבודה זרה (כ"ד ב') גבי ארונה, ולפי הנראה מכאן למד כן הגאון נצי"ב ז"ל ודוק.

ה. ובשעה שמברך לכו יחיל בקרבו, על שאין בני אדם מכירים מומיו, ומחשיבים אותו ואת ברכתו, ויאמר בלבו יודע אני בעצמי שאיני כדאי ואיני ראוי שברכתי תעשה פירות, רק אני מברך אולי אמצא עת רצון ותקובל ברכתי מאת ה' השומע תפילת כל פה.

ו. צריך להשתדל לקבל ברכת עניים ואביונים, כי שומע אל אביונים ה', והשמר לך ושמור נפשך מאד שלא לגרום קללה לעצמך מתלמידי חכמים, או מעניים ואביונים שנשיכתן נשיכת שועל, וה' יריב ריבם וכו'.

ז. ועל אחת כמה וכמה יש לאדם להתאמץ ולהשתדל מאוד לקבל ברכת אביו ואמו, ואפילו אם אינו סמוך על שלחנם ורחוקה ישיבתו מהם, לא יתשלל מללכת בכל ליל שבת ויומו ובחגים, לנשק ידיהם ולקבל ברכתם, שברכתן קרובה להתקיים, על שהם מברכים אותו מלב ומנפש בלב שלם כרחם אב על בנים, והמברך ישא ברכה מאת ה'". עד כאן ליקוטים מדברי הרב פלא יועץ זיע"א.

ומה שכתב הרב פלא יועץ ז"ל שברכת אביו ואמו קרובה להתקיים, כבר ידועים דברי הרב ספורנו ז"ל בראשית (ל"ב א'): "ויברך אתה, כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו - בלי ספק ראוי שתחול יותר, בסגולת צלם אלהים המברך, כאמרו בעבור תברך נפשי" ודוק.

ובן מה שכתב הרב פלא יועץ ז"ל: "והשמר לך ושמור נפשך מאד שלא לגרום קללה לעצמך מתלמידי חכמים" וכו' - הנה זו לשון רבינו המאירי ז"ל שבת (י"א א'): "לעולם יהא אדם נזהר שלא להקניט או להחליש דעתן של תלמידי חכמים, מפני שגחלתן לוחשת ביותר, אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", ועיין

הצדיקים, ובענין כל המברך מתברך, ויהי רצון שיהיו לתועלת וברכה, ויעשו פרי לטובה אכי"ר.

א. אמרו רז"ל במדרש תנחומא (פרשת ויחי ס"ה): "כי מבורכיו ירשו ארץ ומקולליו יכרתו, אמר רבי מאיר כל המברך את ישראל - כאילו מברך את השכינה, שנאמר כי מבורכיו, כי מברכהן לא נאמר אלא כי מבורכיו" עכ"ל, ודוק היטב היטב. [ועיין מדרש תנחומא (פרשת בשלח סט"ז)].

ב. בספר פלא יועץ (ערך ברכות ד"ד ע"ב) כתב: "טוב עין הוא יבורך, ואמרו רז"ל אל תקרי יבורך אלא יברך, כי מי שהוא טוב לעולם יברך, והמברך את ישראל גם הוא מתברך, ככתוב ואברכה מברך.

ג. אחר שכתוב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות, ראוי להשתדל לעולם לברך את ישראל, אולי יהיה עת רצון ויעשו דבריו פירות, ונמצא שאם ברכתו עשתה פירות הרי הוא גומל חסד עם חבריו, ועל כל פנים עושה נחת רוח ליוצרו כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ולמצוה תחשב לו.

ד. ראוי לאדם להשתדל תמיד שיברכוהו ויברח מאוד מלהתקוטט עם שום אדם ולהיות גורם קללה לעצמו, לפי שהכל הולך אחר העת והרגע, יש שעת רצון ויש רגע באפו, לכן יהיה כל אדם חפץ בברכה, ובפרט ברכת תלמידי חכמים וצדיקים יתאוה לה, ויהא מחזר אחריה, שברכתן קרובה להתקיים, ועל כל פנים ישא ברכה מאת ה' על היותו מחשיב התורה וצדקת ה', והרי זה בכלל מכבד התורה ולומדיה.

גם התלמיד חכם יהיה טוב עין יברך, וכל החפץ בברכתו הוא יברכנהו ברכות רבות, כי מה איכפת ליה לגרום טובה, ושיהא חברו נהנה והוא אינו חסר, ולמצוה תחשב לו.

ערך החלשת דעת ת"ח, וערך הנהגה מדברי תורה, עיין שם.

ובענין כל המברך מתברך - נתבאר בחיבורי מנוחת שלום חי"א (סימן מ"ו) עיין שם וצ"ל לכאן. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך קללה) וצ"ל לכאן].

בדבריו הנוראים של הרמב"ם ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ב מ"י) על המשנה הוי מתחמם לאורן של תלמידי חכמים וכו' ע"ש, ועוד עיין בזה לגאון אדמו"ר מהרצ"א מדינוב ז"ל בספרו אגרא דפרקא (סימן שט"ז), ומה שכתבתי בס"ד בחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ד), ובחיבורי יחי יוסף סימן (י"ד אות ט"ז), ובחיבורי הנכחי לקמן

סימן כג ברכה לזולת

וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים.

ואבן אותו גאון וצדיק נשגב רבי חיים ברים זצ"ל נהג גם הוא כאמור, ולא חש על כחותיו הדלים, והידר לברך לכל אחד ואחד מנער וטף עד זקן ונשוא פנים כפי האפשרות, ובליל ראש השנה בהיותו בק"ק סקווער כשאלפי בני ישראל עברו להתברך מפי כ"ק האדמו"ר בסקווער שליט"א, נעמד גם הוא במקום מרוחק קצת ובירך לכל אחד ואחד בברכת השנה, ושעמו ונימוקו עמו כנ"ל, והגם שדרכו היתה תמיד לברוח מכל צל ונדנדוד חשש של ספק כבוד כאן ויתר על כבודו כדי לברך ולהתברך ע"כ.

הרי שהמברך את חבירו הוא עצמו מתברך לחיים טובים, ויש לי להסביר בס"ד הדבר עם מאמר רז"ל במדרש תנחומא (פרשת ויחי סי"ה): "כי מבורכיו ירשו ארץ, אמר רבי מאיר כל המברך את ישראל כאילו מברך את השכינה, שנאמר כי מבורכיו, כי מברכיהן לא נאמר, אלא כי מבורכיו", מפורש שכל שמברך את ישראל הרי זה כמברך השכינה, ואם כן בדין הוא שיטול שכרו חיים טובים, שהרי הארכת בפתחה לחיבורי זה שכל שיש דיבוק

ברכות (נ"ה א'): "אמר רב יהודה [אמר רב] שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. ספר תורה לקרות ואינו קורא, דכתיב כי הוא חייך ואורך ימין, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, דכתיב ואברכה מברכך, והמנהיג עצמו ברבנות דאמר רבי חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות".

ופירש רש"י ז"ל: "ואברכה מברכך והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית".

ובספר מרבה חיים (מהדורת תשס"ה דף קי"ט) מובא על הגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל שאמר משם גאון אחד ז"ל שמדברי רז"ל דלעיל משמע שהמברך את חבירו מתברך הוא בזכות ברכה זו, דכתיב "ואברכה" מברכך שהשי"ת מברך את המברך, ולפי זה בימי אלול שאנחנו מבקשים ומתחננים לזכות לשנה טובה וכתיבה וחתימה טובה לחיים טובים וארוכים, דין גרמא לברך לזולת כל כמה שאפשר, ועל ידי כך יתקיים בהו מקרא שכתוב ואברכה מברכך, באריכות ימים ושנים טובות, בכתיבה

תרופה" עכ"ל. [ועיין היטב בגוף דברי מדרש תנחומא בדברות רבי ישמעאל שם וצ"ב ודוק היטב].

ודע כי מה שדרשו במדרש תנחומא על הפסוק כי מבורכיו ירשו **ארץ**, בס"ד ברור אצלי כי "ארץ דא שכינה", כמפורש בספר הזהר הקדוש במקומות הרבה, ועיין שם ח"א (ד"ג ע"א) ושם ח"ג (דרמ"ג ע"ב), וכבר נודע מה שקבלנו שכל דברות התלמוד על אדני חכמת האמת הוטבעו, וכלשון ספר הזהר הקדוש ח"ג (דרמ"ד ע"ב): "ורבנן דמתניתין ואמוראין, כל תלמודא דילהון על רזין דאורייתא סדרו ליה", והיינו נמי דאמרו בספר תיקוני זהר (תיקון מ"ג דפ"ב ע"א): "אז יקראוני ולא אענה וכו' מאן דאמרין דלא אית אלא פשט באורייתא ובתלמודא וכו', טב ליה דלא איתברו בעלמא" וכו', עיין שם דברים נוראים (רח"ל) על מי שסובר שתורה שבכתב ותורה שבעל פה פשט בלבד יש בה, ולא גם סודות התורה עש"ב. ועיין בספר אור הנערב (ח"א פ"א) ודוק.

ובן כתבו רבים ושלמים מרבתינו גדולי הדורות נ"ע, ולדוגמא עיין לגאון עוזינו רבינו החיד"א ז"ל בספרו כסא רחמים על אבות דרבי נתן (פרק י"ח דצ"ג ע"ד): "וכבר אמרו רז"ל וכל דבריהם כגחלי אש וברוח הקודש נאמרו, ומה גם שנתחבר התלמוד הקדוש בכמה אלפים אמוראים ועמוד אש בפרסום, כמו שכתב בספר העתים והביאו התוספות ברכות (י"ז ב'), **ורבינו האר"י ז"ל רומז סודות גם בראשי תיבות דברי התלמוד כידוע**, כי אין אות בתלמוד שאין בה כמה ידיעות" עיין שם.

ועוד עיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן תקפ"ב), ובספרו שם הגדולים חלק הספרים (ערך בהיר מערכת ב' אות ל"ג), ובספרו מראית העין סוטה (ד' ב' ד"ג ע"ב),

בשכינה זוכה לחיים עש"ב, וכל שכן מי שגורם שהשכינה מתברכת בסיבתו שיטול שכרו מושלם חיים טובים ודוק.

אחר שנים נדפס ספרו של הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל חכמת התורה, וראיתי לו שם (פרשת ויחי דקכ"ט ע"ב) שהביא דברי רז"ל במדרש תנחומא (פרשת ויחי ס"ה): "ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד ליוסף הנה אביך חולה, זה שאמר הכתוב כי מבורכיו ירשו ארץ ומקולליו יכרתו, אמר רבי מאיר כל המברך את ישראל כאלו מברך את השכינה, שנאמר כי מבורכיו, כי מברכהן לא נאמר אלא כי מבורכיו אמר רבי שמעון בר יוחאי כל העוזר את ישראל כאלו עוזר את השכינה שנאמר אורו ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה', וכי צריך הוא לסיוע, אלא ללמדך שכל העוזר לישראל, כאלו עוזר את השכינה וכו', עד לפיכך כשחלה יעקב נטל יוסף שני בניו והכניסן אל אביו שיברכם".

ובה כתב: "המדרש מפרש דכוונת יוסף הוי להחיות את יעקב לבקש לו תרופה, כיון דכתיב כי מבורכיו ירשו ארץ והכוונה שירשו ארץ העולם הזה ויחיו לאורך ימים, ותדע שהרי בסיפא אמר ומקולליו יכרתו, ואם כן אם המקלל הוי עונשו שנכרת מן העולם - הוי המברך שכרו שיאריך ימיו בעולם, לכך בעל כרחך מה שאמר מבורכיו ירשו ארץ קאי על עולם הזה, שיאריך ימיו ואם כן כיון דהמברך את הקב"ה מאריך ימיו, והמברך ישראל נחשב כמברך להקב"ה, לכך המברך ישראל זוכה לאריכות ימים, ולכך נטל יוסף בניו עמו כדי שיברכם יעקב, ומתוך כך יזכה לאריכות ימים, וביקש יוסף להמציא תרופה ליעקב, וזהו שאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו לברכם, ומתוך כך אולי ימצא לו

ובעזרה"י הרבה דוגמאות נפלאות הראיתי ליסוד זה ד"תלמודא על רזין דאורייתא סדר ליה", ככתוב בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ב אות ו'), ובחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ח' דף קצ"ב), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ז אות ב'), ובחיבורי טוב להודות ח"א (דף ס"א), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (בהקדמה ד"ה ובוה), ועוד שם במילואים (דף ק"ד אות ג'), ובחיבורי עוז יעקב (סימן ב' דף ט"ז), ונתבאר בקונטרס מיוחד בס"ד.

ובחיבורי שם בצלאל (דף מ') כתבתי מה שנתעוררתי בס"ד כי תלמוד עולה בגימטריא **רזא דרזין**, וכן תראה כי **גמרא** (עם האותיות) עולה בגימטריא **רמו** (ע"ה), והמבין יבין לעצמו הרבה...

ועם שדברי הזהר הקדוש על התלמוד נאמרו, בודאי הגמור שהוא הדין גם שאר דברות חז"ל בירושלמי ובמדרשים וזה פשוט, וכך כתב להדיא הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו קומץ המנחה (ח"ב אות פ' דמ"א ע"א): "ולכן אמרו במדרש בראשית רבה וכו', וזו ראייה מבוררת לרמיזות חכמי האמת בדברי חז"ל במדרשות הנגלים לכל", ודוק היטב.

ובהגותיו ניצוצי אורות שעל ספר הזהר הקדוש ח"ב (דקנ"ד ע"ב אות א'), ובספרו צוארי שלל (הפטרת שלח אות ד' ד"ה ובוה), עיין בכל דברי קדשו שם וצרף לכאן. [ועיין בחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן כ"ה הערה ו') ע"ש].

וכזאת כתבו עוד מגדולי רבנן ז"ל, עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו עיני כל חי חולין (ט' א'), ובספרו לחיים בירושלים (דכ"ב ע"ד), וכן כתבו אדמו"ר הגאון מצאנז ז"ל בשו"ת דברי חיים יו"ד (סימן מ"ז), ואדמו"ר הגאון מסכאטאש ז"ל בשו"ת אבני נזר (יו"ד סימן תס"ח), ואדמו"ר הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו דברי סופרים (די"ח סע"ב), ובספרו קומץ המנחה ח"ב (אות ע"ט דמ"א ע"א), ואדמו"ר הגאון ממונקאטש ז"ל בספרו שער יששכר מאמרי חודש אייר (מאמר גל עיני אות ד'), וכן כתב שארי דודי זקני הגאון ריש גלותא דבבל רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע בבא קמא (ס' א' דס"ד ע"א), וחולין (קל"ט ב'), ואחרון חביב כן כתב מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן ק"ו סוף אות ג"ט, וסימן קפ"א אות א', וסימן רס"ח אות ל"ח ואות ג', וסימן תקפ"ב אות י"ח), ובספרו יגל יעקב על התורה, ולפיכך לא זכיתי להבין הכתוב בשו"ת עמק יהושע ח"ג (סימן י"ג) ע"ש וצ"ע.

סימן כד

ברכת בעל הבית

הבית, ואמרו שהמונע מלברכו, מקצר ימיו ושנותיו, דכתיב ואברכה מברכך, כמפורש בתלמוד, כל שכן המקבל טובה יתירה וכל מין הנאה בין כסף בין שוה כסף שמחוייב לברכו ובוה יחולו ברכות על ראשו".

כתב בספר פלא יועץ (ערך הלול ד"מ ע"א ד"ה אמנם): "והמקבל טובה מחבירו, ראוי להללו ולברכו בסתר ובגלוי, שלא להיות כפוי טובה, ואפילו על פרוסת לחם שאוכל אצל בעל הבית, תיקנו רבותינו ז"ל שיברך לבעל

גם הגאון יעב"ץ ז"ל בסדורו (בענין ברכת המזון) הפליג בנוסח ברכה זו שתיקנו רז"ל שיברך האורח לבעל הבית, וכתב: "התמיהה עלינו האשכנזים שהקלנו בו והשלכנוהו אחרי גוינו וכן לא יעשה, ראה איך דקדקו בו", ועיין שם שכתב על פי נסתרות. [והאידינא אכשור דרא, וכל האורחים זהירים לברך לבעל הבית וכתקנת חז"ל].

עוד דע דהא דאורח מברך לבעל הבית היינו כגון שאוכל בחינם, אבל אם משלם לבעל הבית אין צריך לברכו, וכמו שכתב מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן ר"א אות י"א וי"ז) עיין שם. **ובן** בן האוכל אצל אביו מברך ברכת האורח וכדכתב מו"ז הגאון ז"ל (שם אות י"ג) ע"ש, ושמעתי מפי קדשו של מו"ר הגאון האמיתי רבי בן ציון אבא שאול שליט"א שהוא הדין גבי תלמיד הלומד בישיבה, שצריך בברכת המזון לברך ברכת האורח ויאמר בנוסח הרחמן יברך את בעלי הסעודה וכו', והכוונה לתמכין דאורייתא הנדיבים העוזרים והמסייעים לישיבה, ועכשיו נדפסו הדברים בספרו היקר והמופלא שו"ת אור לציון ח"ב (פרק מ"ו סימן ל"ג) עיין שם. ועוד נתבאר הענין במקומו בס"ד.

ובתב סמ"ג (עשה כ"ז): "שמעתי כי יש בכרייתא בירושלמי וברכת את לרבות בעל הבית, וכשמברך האורח מוסיף בברכה רביעית יהי רצון שלא יבוש בעל הבית הזה וכו', וכדבריו כן מצאתי שהביא הרב החזקוני דברים (ח' י'). ועיין לגאון רבי אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך הילול ד"ה אמנם ד"מ ע"א), ובספרו חסד לאלפים (סימן קצ"ג אות י"ז) ע"ש.

וראיתי לגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת ב' אות ט' ד"ה

ולפי הנראה נפיק ליה הכי מההיא דברכות (נ"ה א) דמי שנותנין לו כוס של ברכה ואינו מברך, מתקצרים ימיו, דכתיב ואברכה מברכך, וכן נפסק בשלחן ערוך או"ח (סימן ר"א סעיף ג'): "מי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצר ימיו", וכתב במשנה ברורה (שם אות י"ד): "מי שנותנים לו לברך, רצונו לומר אורח שנותנים לו לברך ברכת המזון ואינו מברך מקצר ימיו, משום שהדין כשהאורח מברך מברך לבעל הבית, ובזה שנמנע לברך את בעל הבית שהוא מזרע אברהם שנאמר בו ואברכה מברכך, ומכלל הן אתה שומע לאו, נמצא גורם קללה לעצמו". ובזה נתבאר דברי הרב פלא יועץ ז"ל.

ועיין לרב פלא יועץ ז"ל עצמו בספרו חסד לאלפים (סימן קצ"ג אות י"ז) שכתב: "מי שנותנים לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך מקצרים ימיו דכתיב ואברכה מברכך, והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית, נמצא לדידן שאין יוצאין בשמיעה אלא כל אחד מברך לעצמו, ליכא קפידא, שהרי כל אחד צריך לברך לבעל הבית בברכות, ואפילו אוכל שם יחידי שלא בפני בעל הבית, שאין הדבר תלוי בכוס. אמנם דון מינה והבן רעת עם הארץ שאינו יודע לברך לבעל הבית, שמלמד שאינו בכלל דרך ארץ והרי זה בור, בושה לו כלימה לו, עוד בה דלטותא תנן שמקצרים ימיו, והאלהים יביא במשפט על אשר יכול ללמוד ולא למד, כדי לקיים מה שאמרה תורה וברכת את ה', את לרבות בעל הבית, וממוצא דבר אתה למד אם על פת לחם יפשע גבר אם לא יברך לבעל הבית, על אחת כמה וכמה הנהנה מחבירו הנאות יותר גדולות **שחייב** לברכו ולהתפלל בשלומו, ולמצוה תחשב לו, כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל, וכל המברך מתברך ישא ברכה מאת ה'".

לברך לחבירו בستر ובגלוי, הנה עיין ערכין (ט"ז א'): "מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קלה תחשב לו, כגון דמיקלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר, למחר נפיק יתיב בשוקא ואמר רחמנא נברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי, ושמעוי אינשי ואזלי ואנסין ליה". ועיין תוספות בבא מציעא (כ"ג ב' ד"ה באושפיזא), ובשיטה מקובצת ערכין (שם אות א'), ושם בפלא יועץ הוא עצמו לפני זה הזכיר דבר זה, אתמהא, ונתבאר במקומו בס"ד ודוק.

ומצאתי) שכתב: "ברכת המזון, חיוב ברכת האורח לבעל הבית מן התורה, וברכת "את" ה' את לרבות בעל הבית - כן כתב סמ"ג עכ"ל.

הרי שהוא ז"ל הבין דברי הסמ"ג כפשטן, שהיא דרשה גמורה דאורייתא, ובעניותי לדידי אינו אלא רמז ואסמכתא ולא שיהיה חיוב מן התורה וצ"ע.

אמנם מה שכתב בפלא יועץ (שם) שצריך

סימן כה

ברכת הטוב והמטיב

"הטוב והמטיב", וגם היא מברכת הטוב והמטיב וכו', וכל אלו הם חובה לברך, והמיקל מקילין לו ימיו ושנותיו", עכ"ל, ולהיפך הזהיר בהן זוכה לאריכות ימים דמידה טובה גדולה ומרובה - הערת בני בכורי הרה"ג אברהם אליעזר שליט"א.

כתב אדמו"ר מקארנא ז"ל בספר שלחן הטהור (הלכות ברכות סימן רכ"ג): "לדה אשתו זכר, תיכף שבא לו בשורה אף שאשתו עדיין מוטרדת בצער לידה ואינה מרגשת בטובה, הוא יברך "שהחיינו" וכו', ואחר כך שנסתלק מאשתו צער ונתיישב דעתה, מברך

סימן כו

ברכת הלבנה

וטעמא דמילתא יש לומר, משום שכל המברך הלבנה כאילו מקבל פני שכינה, כמאמרם בסנהדרין (מ"ב א'): "אמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא החדש הזה, וכתוב התם זה אלי ואנוהו, תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים", וכבר נתבאר בפתיחה לחיבורי זה דכל דיבוק בשכינה מביא חיים, ודוק.

כתב הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת ב' אות מ"ג) כל האומר ברכת הלבנה מובטח לו שלא ימות עד סוף החודש, וצ"ע לספר יוסף אברהם (פרשת בראשית ד"ד ע"ב) משם באר היטב או"ח (ס"ס תר"ב) עיין שם - הערת בני הרה"ג אברהם אליעזר שליט"א. [עיין למו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן תכ"ו אות י"ב) שהביא דהכוונה שבאותו חודש לא ימות מיתה משונה ע"ש].

סימן כז

ברכת המזון

ומאן דמברך לקב"ה, אתברך ונטיל חולקיה מאינן ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא, כיון דשמא דקב"ה מתברך, מתמן נחית ושרא על רישיה חולקא קדמאה, והא אוקימנא, דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך, כיון דההיא ברכה אתייה ושרייה על רישיה, מתמן אתפשט בכל עלמא, בשעתא דאינן ברכאן נחתין, מתעטרן גו חקל תפוחין קדישין, ופגעי בהו כמה דרגין דממנן בעלמא, ונחתי בהו, ואמרי ומכריזי, דא איהו דורנא דשדר פלוני לקב"ה, עיין שם באריכות רבה במעלת ברכת המזון, והמברכה כראוי כדת וכהלכה, וכן עוד בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקס"ח ע"א) ואילך, ועוד שם (דרי"ח ע"א) ואילך, עש"ב.

ועוד מצאתי בס"ד בספר זהר חדש רות (דפ"ז ע"ב): "מאן דמברך ברכת המזון, חדי לעילא, וחדי לתתא. ואצטריך לברך בחדוה, וברעותא דלבא, בגין למחדי למידת הטוב, דכתיב ויאכל בועז וישת וייטב לבו. דא היא מידת הטוב. דכתיב, וטוב לב משתה תמיד וכו', האי קרא ויאכל בועז וישת וכו', וייטב לבו, אכילת חיים של מעלה, ומאינן חייך, חדי ללבו" ודוק היטב.

וזה לשון דודי זקיני רבינו הגדול הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי ש"א (פרשת חוקת אות ב'): "כתב רבינו הרש"ש ז"ל בסידור שלו, קודם ברכת המזון יכוין להכין עצמו לקיים מצות עשה לברך ברכת המזון, ביראה ובאהבה, ובכוונה עצומה, ובשמחה רבה, ובטוב לבב, להמשיך שפע וברכה רבה ומוחין וחיות ומזון למלכות קדישא דאצילות,

א. ברכת המזון

כתב הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו קול החיים (סימן פ'): "ברכת המזון האומר בקול רם - מאריכין לו ימיו ושנותיו".

הנה בחיבורי הנכחי לקמיה בסמוך (ערך ברכת המזון על הכוס) הבאתי דברי ספר זהר הקדוש ח"ב (דקס"ט ע"א): "מאן דמברך ברכת מזונא, איהו נטיל ברכאן בקדמיתא מכלהו, ואתברך בכלל ברכת מזונא, ועל דא אית ליה ארכא דחייך, מאן דנטיל כוס של ברכה וקא מברך, עליה כתיב כוס ישועות אשא, מאן ישועות, דא ימינא דאיהו מושיע מכל מקטרגין דעלמא, ותושע לו ימינו, וכתיב הושיעה ימינך וענני". ונראה דהוא ז"ל הבין דהזהר תרתי קאמר, חדא עצם ברכת המזון, ותו המברך על כוס ברכת המזון, דוק ועיין.

ובספר הזהר הקדוש ח"ג (ברעיא מהימנא דע"ר ע"א): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, פקודא דא לברכא ליה לקב"ה על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהאי עלמא וכו', בגין דברכאן דברייך בר נש לקב"ה, אתי לאמשכא חייך ממקורא דחיי, לשמיה קדישא דקב"ה, ולארקא עליה מההוא משחא עלאה, ואתי לאתמשכא מתמן לכל עלמא, וכתיב, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, ואינן ברכאן אריק בר נש באינן מלין, מההוא מקורא עלאה, ואתברכאן כל אינן דרגין ומקורין, ואתמליין לארקא על כל עלמין, ואתברכאן כלהו כחדא, ועל דא אצטריך בר נש לשואה רעותיה ברזא דברכאן, בגין דיתברכון אבהן ובנין, כלא כחדא.

ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. ספר תורה לקרות ואינו קורא, דכתיב כי הוא חייך ואורך ימייך, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, דכתיב ואברכה מברכיך, והמנהיג עצמו ברבנות דאמר רבי חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות.”

ופירש רש"י ז"ל: "ואברכה מברכיך, והמברך ברכת המזון, מברך לבעל הבית."

ומרן ז"ל בשלחן ערוך או"ח (סימן ר"א ס"ג) כתב: "מי שנותנים לו לברך, ואינו מברך מקצרים ימיו עכ"ל. ועיין בדברי מר זקני הגאון ז"ל בכף החיים שם ודוק.

והאידנא יצא לאור קובץ התורני "בית אהרן וישראל" שנת תשמ"ט (גליון י"ט דף צ"ז) וראיתי שחור"ר כולל סטולין הי"ו כה כתבו: "ונראה דלאו דווקא נקט התלמוד דין זה ב"כוס" של ברכה, אלא גם כשמברך בלא כוס יש להקפיד בזה, דלא ב"כוס" תליא מילתא, וכן נראה מלשון מרן בשלחן ערוך שכתב מי שנותנים לו לברך ואינו מברך מקצרים ימיו עכ"ל, ולא נקט דין זה "בכוס" דווקא, אלא אדרבה מרן ז"ל שינה מלשון התלמוד, ללמדנו ד"כוס" דנקט הוא אורחא דמילתא, ומשום שהיו רגילים לברך על הכוס, וגם יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס.

שוב ראינו בשו"ת חכם צבי (ר"ס קס"ח) שהעיר בזה בדרך אגב, ונראה שכוונתו דמילתא אגב אורחא קא משמע לן, דרק המברך יאחזו הכוס ואי אפשר לאחזו לאחזו הכוס בשבילו ע"ש.

אבל על כל פנים נראה שיש קפידא במי שמכבדים אותו לברך ברכת המזון, אף בלי כוס, שיש לקבלו, ויקויים בו ברכה של

וממנה לנו ולכל העולמות הקדושים, ויעצום עיניו ויאסור ידיו זה על גב זה ימנית על השמאלית, כיושב לפני המלך מלכו של עולם, מלכות קדישא דאצילות", ועוד עיין שם. ואם כן לאיש אשר כל אלו לו, וגם פועל ומשפיע חיים וחיות לשכינה הקדושה, בודאי יזכה לחיים ושנות חיים, וכמבואר בפתיחה לחיבורי זה ודוק.

עוד ראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת שמות דף מ"ד) שכתב: "גם יזהר באמירת הברכות בכוונה, ובפרט בברכת המזון שהוא תיקון גדול לפגם הברית, וכמו שכתב בספר זרע קדש (ד"ט ע"א)" עכ"ל.

ובחיבורי הנכחי לקמן (ערך השחתת זרע) מבואר שעון זה רח"ל גורם לו לאדם שימות בקיצור ימים ושנים עש"ב, ולהאמור שברכת המזון היא כפרה ותיקון גדול לעון זה, אם כן בהתבטל הסיבה יבוטל המסובב, ולכן בדין הוא שיטול שכרו ויאריך ימים ושנות חיים ודוק.

ב. ברכת המזון על הכוס

זהר הקדוש ח"ב (דקס"ט ע"א): "מאן דמברך ברכת מזונא, איהו נטיל ברכאן בקדמיתא מכלהו, ואתברך בכלל ברכת מזונא, **ועל דא אית ליה ארכא דחייך**, מאן דנטיל כוס של ברכה וקא מברך, עליה כתיב כוס ישועות אשא, מאן ישועות, דא ימינא דאיהו מושיע מכל מקטרגין דעלמא, ותושע לו ימינו, וכתוב הושיעה ימינך וענני". ועיין ברכות (ג"ה א') ודוק.

ברכות (ג"ה א'): "אמר רב יהודה [אמר רב] שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות

לבעל הבית, ואולי המגן אברהם דייק מלשון התלמוד דאמר מי שנותנין לו "כוס".

והוסיף: "אמנם בספרי האחרונים [אור החמה ואמרי אמת] מצאתי דהא דאמר המגן

אברהם דווקא כשמברכין על הכוס, אין כוונתו לאפוקי דהיכן שמברכין ברכת המזון בלי כוס, דלא רמיא עליה לברוכי לבעל הבית, אלא דדייק דדווקא כשמברכים על כוס **ברכת המזון**, לאפוקי כוס דברית מילה או שאר מקומות שמברכין על הכוס.

ברם לפי דברי התורת שלמה דלעיל שביאר טעם הדבר משום שאינו רוצה ברכה לה, איני יודע אם הדברים ישתנו בכוס ברית מילה וכדומה, וכך לפי דברי הזהר שתלה טעמו של דבר בכוס שהיא בחינת מלכות, יתכן שהוא הדין בכוס של ברית מילה, ויש לעיין בזה" עיין שם באריכות, ובעזה"י נחזור לברר פתגמא דנא.

אריכת ימים ושנים לטובה, ועיין במגן אברהם (אות ה') דהקפידא דווקא כשמברכים על "הכוס", ועיין במשנה ברורה (שער הציון אות ט"ו) וכמדומה לי שהעולם מדקדקים בזה רק כשמברכים בכוס וצ"ב עכ"ל, והעתקתי למזכרת עד שנעייין בדברים היטב בס"ד. [ויש גם לעיין בדברי הגאון רבי יהודה הכהן ז"ל (תלמיד הפרי חדש ז"ל) הנדפסים בקובץ הנ"ל (גליון ק"ג דף ט') עיין שם].

ואחר הרבה שנים נדפס בקובץ "בית אהרן וישראל", שנת תשס"ג (גליון ק"ט דף ק"י ואילך) מאמר גדול בכירור כל פרטי הענין הנ"ל, ואביא פסקא אחת מדבריו גבי כשמברך ברכת המזון לא על הכוס, בתחילה הביא דברי המגן אברהם דדין זה הוא דווקא כמשברכים על הכוס, דאז החיוב על האורח לברך לבעל הבית ע"ש, ובשער הציון שם כתב איני יודע מנין לו שבלא כוס כשמברכין אין החיוב לברך

חידושי סוגיות

(פסחים כ"א א', פסחים כ"א ב')

א. בענין אין ביעור חמץ אלא שריפה

[זכרון משה ח"א סי' ג']

ז"ל בפירושו לתלמוד כתב כן, ולפיכך כתבו שלא מצאו להיכן כיון, אבל האמת שהרא"ש ז"ל לא "לפירוש" רש"י לתלמוד נתכוין, אלא "לפסקי" רש"י נתכוין, ואכן מצאתי בס"ד מקור דברי הרא"ש ז"ל שרש"י פסק כרבי יהודה, והוא בסידור רש"י (סימן שני) שכך כתב: "ואף על פי דאיתותב רבי יהודה במאי דקאמר חמץ בפסח בשריפה, אפילו הכי עבדינן כוותיה משום דסתם לן תנא כוותיה בפרק בתרא דתמורה", ועיין שם בהגהות המהדיר שציין לשאר המקומות שהובאו דברי רש"י ז"ל, (ולרא"ש ולמרדכי לא ציין), ועיין בספר איסור והיתר של רש"י ז"ל (דף ב') שגם שם כתוב כן, ועיין שם בהגהות המהדיר וש"נ, ובספר האורה לרש"י ז"ל (הלכות פסח סימן י"ז דף קפ"ד) ע"ש.

וקרוב אצלי שאילו ראו הקרבן נתנאל והגרי"ב לדברי המרדכי הנ"ל היו מבינים שאין כוונת הרא"ש ז"ל שרש"י בפירושו לתלמוד פסק כרבי יהודה, עש"ה, ובפרט אם היו רואים דברי הר"ה ז"ל בספר המאור פסחים (שם ד"ה ע"א) שכה כתב: "ומה שכתב בספר העתים, ובפסוקות לרבינו שלמה שהלכה כרבי יהודה אין אנו למדים מהם", וכו', היו מבינים שהכוונה שכן כתב רש"י בספרי הפסק שלו ולא בפירושו לתלמוד ודוק.

ולכאורה יש לעיין בדברי הרא"ש ז"ל כי בתוספותיו לסוכה (ל"ו ב') כתב

פסחים (כ"א א'): "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורר לרוח או מטיל לים".

והרא"ש ז"ל בפסקיו שם (סימן ג') כתב: "ורש"י פסק כרבי יהודה משום דסתם לן תנא כוותיה בפרק בתרא דתמורה (ל"ג ב') וכו', וכן פסק בספר מצוות גדול (סוף עשה ט"ל), וכן פסק הרב הברצלוני ז"ל, והגאונים פסקו כחכמים, וכן כתבו בעל העיטור ורבינו יונה וכו' והרא"ש ז"ל שם דחה ראיית רש"י ז"ל מההיא דמסכת תמורה.

ובספר המרדכי (ספ"ק דפסחים) כתב: "הנהיג רש"י כשחל י"ד בשבת לשרוף חמץ ב"ג ביום ו' וכו', וצריך לשרפו דקיימא לן כרבי יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה" ע"ש.

והנה על מה שכתב הרא"ש ז"ל שרש"י ז"ל פסק כרבי יהודה, העיר בקרבן נתנאל (שם סק"ג): "ברש"י לפנינו לא מצינו, אך בתוספות [כ"ז ב'] ישנה הוכחה זו". וכן הגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל בהגהותיו לרא"ש (שם סק"א) כתב: "מה שכתב הרא"ש שרש"י פסק כרבי יהודה, לפום ריהטא לא אדע מקומו, אכן התוספות [כ"ז ב'] כתבו כן" ע"ש.

ולפי הנראה חשבו הנך ורבי, הקרבן נתנאל והגרי"ב ז"ל, שמה שכתב הרא"ש שרש"י פסק כרבי יהודה, נתכוין לומר שרש"י

ביעור, ולא היה לו לרבינו הטור ז"ל להחליף הלשון ולומר שחמץ ביעורו בכל דבר, ואדרבה מתוך ששינה לשון רש"י ז"ל משריפה לביעור, שמע מינה שדעת הטור דביעור חמץ בכל דבר ולא רק בשריפה, וי"ל.

ובן בדין, ובס"ד הריני בא למצוי הדין ולהראות שדעת רבינו הטור דהלכה כחכמים, והוא על פי דברות מרן ז"ל וכלליו, ואיך ולפי מה שהוא ז"ל לימדנו לרדת לסוף דעת רבינו הטור ז"ל, והנני משתמש בלשון הרז"ה ז"ל בהקדמתו לספר המאור "כי כולנו משדי חכמתו הניקנו, ומעושר תבונתו העניקנו, ומפרי פי שכלו אנחנו לוקטים, וביים דעתו אנחנו שטים, והוא אשר פקח עינינו ולימדנו והועילנו וגידלנו והשכילנו בחכמה הזאת, ואשר למדנו מפיו אנחנו משיבים מדבריו על דבריו" זיע"א.

ולענ"ד יש להוכיח ולהכריח שרבינו הטור ז"ל פסק כחכמים שביעור חמץ בכל דבר, תחילה וראש הנה דעת רבינו הרא"ש ז"ל בפסחים (שם) שביעור חמץ בכל דבר עיין בדבריו ותראה שהדברים מבוארים בהדיא כן, ועיין שם בקרבן נתנאל (אות ו) ודוק.

והרי מרן ז"ל עצמו לימדנו במקומות הרבה שדרך הטור לפסוק כדעת אביו הרא"ש ז"ל, ושיש לתמוה על הטור אם פסק שלא כאביו הרא"ש ז"ל, וכאשר כתב בהדיא בבית יוסף או"ח (סימן ח' ד"ה והישן. וסימן ר"י ד"ה ומ"ש ומיהו. וסימן רמ"ו ד"ה אבל. וסימן רס"א ד"ה ומ"ש וזמנו. וסימן סס"ב סד"ה ומ"ש ה"מ שלא), ובבית יוסף חלק אה"ע (סימן כ"ז ד"ה ומ"ש א"ל הרי את מיוערת. וסימן קל"ד ד"ה ואם מסר), ובבית יוסף חלק חו"מ (סימן ל"ד ס"א ד"ה לשון, ושם אות כ"ז ד"ה כל. וסימן רצ"א ס"ח סד"ה כתב הר"ש), ובכסף משנה (הלכות עדות ספ"ב הי"ט), ובתשובותיו

להדיא דקיימא לן כרבי יהודה דאין ביעור חמץ אחא שריפה דסתם משנה דסוף תמורה כוותיה, וזה סותר למה שכתב בפסקיו דלעיל, אבל לא קשיא מידי כי כן דרך הרא"ש ז"ל שבתוספותיו שם רק העתיק לדברי התוספות דסוכה שם, אבל הוא ז"ל עצמו סובר כמו שגילה בפסקיו כאן, וכדכתבנא מפי סופרים וספרים במקומו בס"ד. [עיין עכשיו בחיבורי בכרית יעקב (סימן י"ב הערה א'), ובחיבורי זרע חיים (סימן ל' דף קצ"ט), ובחיבורי כנסת יעקב (דף פ"ח), ובחיבורי אור משה (דף פ"ד, ודף קל"ז), ובחיבורי כנסת חיים (דף קל"ד)].

ורבינו יעקב ז"ל בטור או"ח (סימן תמ"ד) כתב: "ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו', הורה רש"י **לבער** הכל לפני השבת ולשייר מזון שתי סעודות וכו', וטוב **לבער** בערב שבת קודם חצות" וכו'.

ומרן ז"ל בבית יוסף (ד"ה ומ"ש וטוב) כתב: "ומה שכתב וטוב לבער בערב שבת קודם חצות, כן כתב המורדכי (בספ"ק דפסחים) וזו לשונו: "הנהיג רש"י כשחל י"ד להיות בשבת **לשורף** החמץ בערב שבת קודם חצות וכו' וצריך **לשרפו** שלא יחליף בשאר השנים, דקיימא לן אין ביעור חמץ אלא שריפה" עכ"ל. ורבינו הטור החליף לשון שריפה בלשון ביעור, משום דלא ברירא ליה אי הלכתא כרבי יהודה או כחכמים". עד כאן דברי מרן ז"ל.

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, בעניתי לא זכיתי להבין דברי קדשו של מרן ז"ל במה שכתב דלרבינו הטור ז"ל לא ברירא ליה מילתא אם הלכה כרבי יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, או הלכה כחכמים דהשבתו בכל דבר, דלכאורה היא הנותנת דאם אכן לא ברירא ליה לרבינו הטור ז"ל איך הלכה, היה לו לנקוט לחומרא דרק בשריפה מקיים מצות

רע"א, וסימן נ"ו ד"ה ומ"ש רבינו וכן דפ"א ע"א, וסימן ס"ד ד"ה וכתב עוד דצ"ו ע"א, וסימן קכ"ג ד"ה חומץ וב"ח שם, ועוד שם בית יוסף (סד"ה התמד דקצ"ח רע"א, וסימן קכ"ה ד"ה ומ"ש רבינו שמסקנת דר"ח ע"א, וסימן שפ"ט סד"ה תניא דשי"ט ע"א), וחור"מ (סימן ה' סעיף ח' ד"ט ע"ב), ועוד עיין בית יוסף אה"ע (סימן ע"ז סד"ה כתב הרשב"א דק"ז ע"א), וחור"מ (סימן ע"ב דקמ"ג ע"ב), ועיין ב"ח אור"ח (סימן קמ"ב, וסימן רצ"א) ויו"ד (סימן קכ"ג, וסימן קפ"ד, וסימן רל"ט) ע"ש. [ועיין בכל הנסמן בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ט' דף ר"ז), ועיין בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ז דרי"ד ע"א), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן נ' דף ר'), ובחיבורי נר יהודה (סימן ו' דף ק"ב)].

ולפי זה ברור שדעת הטור ז"ל לפסוק כדעיה השניה שהביא, דהיינו הגאונים, שהשבתת חמץ בכל דבר ולא רק בשריפה, וכחכמים ולא כרבי יהודה ודוק.

ועוד יש להוכיח שדעת רבינו הטור ז"ל דהלכה כחכמים דהשבתת חמץ בכל דבר, שאחר שידענו שדעת **רוב הפוסקים** דהלכה כחכמים דהשבתת חמץ בכל דבר, וכתוב בחידושי הר"ן פסחים (כ"ז ב'): "יש שפסקו הלכה כרבי יהודה וכו', אבל **רוב הפוסקים** פסקו כרבנן" וכו', ובחידושי רבינו דוד בונפיד ז"ל תלמיד הרמב"ן פסחים (כ"ז ב') כתב: "יש מן הגאונים שפסקו כרבי יהודה וכו', אבל **כל הגאונים** פסקו כרבנן, דיחיד ורבים הלכה כרבים", ובחידושי מהר"ם חלואה ז"ל לפסחים (שם) כתב: "**מקצת** גאוני צרפת פסקו כרבי יהודה" ע"ש, וכהך לישנא כתב גם רבינו ירוחם ז"ל בספרו (נתיב ה' חלק ה', דף מ"ו רע"א): "**קצת** פוסקים פסקו כרבי יהודה" ע"ש, ומינה דרוב הפוסקים פסקו כחכמים דביעור חמץ בכל דבר ודוק.

אבקת רוכל (סימן ר"ז) ע"ש, ועוד ועוד, ונתבאר במקומו באורך בס"ד. [ועיין בחיבורי תפארת יצחק (דף פ"ד) ובחיבורי יחי יוסף (דרי"ד ע"א)].

וגדולה מזו מרן ז"ל סובר שאחר שכל כך דבוק ואדוק הטור בדברי אביו הרא"ש ז"ל, אין דעת הטור עולה בשם להחשיבה כשיטת ודעה בפוסקים, ולכן אין להחשיב דעת הטור והרא"ש ז"ל כשתי דיעות בפוסקים אלא כסברה אחת יחשבו, וכאשר כתב בבית יוסף חור"מ (סימן ע"ז ס"ג ד"ה כתב ע"ש, ועיין שו"ת בית דוד חור"מ (סימן ה' אות י"ח ד"ה ע"ג), ובספר ברכי יוסף אור"ח (סימן י' אות ג'), ובספר צדק ומשפט חור"מ (סימן פ"ה ס"א ד"מ ע"א, וסימן קצ"ד ס"ג דק"ח ע"א, וס"ס רמ"א דקל"ז רע"א, וסימן שצ"ו ס"ז דקע"ט ע"א), ומה שכתבנו בזה בארוכה בס"ד בקובץ התורני "עולת החודש" דסאטמאר (שנת תשל"ט גליון כ"ה דף כ"ו) ע"ש. [ובחיבורי שם בצלאל (סימן ל"ה דף רל"ב)].

ואם כן איך יתכן לומר שרבינו הטור ז"ל כאן לא יפסוק כאביו הרא"ש ז"ל, אלא שמע מינה שהטור ז"ל סובר דביעור חמץ בכל דבר ודוק.

ותו יש להוכיח כן שדעת רבינו הטור דהלכה כחכמים דהשבתת חמץ בכל דבר, דהנה כה כתב הטור שם אור"ח (סימן תמ"ה): "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, ורש"י פסק כוותיה וכן בספר המצוות, והגאונים פסקו כחכמים דאמרי מפרר וזורה לרוח או מטיל לים" עכ"ל.

והרי מרן ז"ל עצמו לימדנו דכל כהאי גוונא שרבינו הטור מביא שתי סברות, הוא סובר דהלכה כדעה השניה, ולדוגמא עיין לו בבית יוסף יו"ד (סימן נ' ד"ה ומ"ש רבינו דע"א

ארבעה, אש רוח מים עפר, וסימנך ארמ"ע, ועיין במדרש מדבר רבה (פי"ד סי"ב דס"ב ע"ד): "ארבעה טבעים שברא מהם הקב"ה את העולם, ואלו הן ארץ וכו', המים למעלה מן הארץ, האויר שממנו נוצר הרוח למעלה מן המים, והאש למעלה מן האויר" וכו', ובאריכות בכל המצויין בספר שערי זהר למדרש שם (דקנ"ו ע"א), ועיין ספר יצירה (פרק ג), ובהגהת הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין ז"ל שבראש ספר נפש החיים (שער א) ואכמ"ל.

והמתבונן בעינא פקיאח יראה שפעמים הרבה נרמז בדברי חז"ל ענין הארמ"ע, וכמו שהראתי במאמר מיוחד בס"ד, וכאן אביא רק דוגמא אחת.

שנינו במסכת פסחים (כ"א א'): "רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח, או מטיל לים".

ובס"ד הרגשתי שכאן מוזכרים הארמ"ע ביחס לסילוק ביטול וביעור החמץ, דהיינו רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה [אש], וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח [רוח], או מטיל לים [מים], וכאן חסר "עפר", אבל מצאנוהו בנוסח ביטול החמץ ליבטיל ולהוי "כעפרא דארעא" ודוק היטב. [ונוסח הביטול שרשו בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ב) הביאוהו הראשונים הרי"ף פסחים (פרק א' ד"ג ע"א), והרא"ש שם (פ"א רס"ט) ועיין דרכי משה (סימן תל"ד)].

וכשאמרתי הדברים למעלת הרה"ג רבי יוסף משה סופר שליט"א הוסיף ואמר לי משם רבה של ירושלים ת"ו מושיען של ישראל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל שעמד לבאר מאמרם בפסחים (ל"ו א) שהמצה נקראת לחם עוני כיון שעונים עליו דברים

ומבואר באר היטב דדעת רוב הפוסקים דהלכה כחכמים, וכן כתבו להדיא ובמפורש בשו"ת משכנות יעקב או"ח (סימן א' ד"ו ע"ב), ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ז (סימן ה') שרוב הפוסקים סוברים כחכמים ע"ש.

ואם כן הרי כבר לימדנו **מין עצמו** ז"ל שכל שבאו דברי פוסק סתומים, ואין לנו גילוי וביורר איך דעתו, אמרינן שסובר הוא כדעת רוב הפוסקים שגילו דעתם בדין זה, וככתוב בבדק הבית חו"מ (סימן קנ"ד סל"ז) עש"ה, וכן הוא בכסף משנה הלכות שכנים (פ"ב הי"ב) ע"ש. [וכלל זה אמיתי ומוסכם הוא מגדולי רבותינו ז"ל, וכמו שהבאתי בס"ד בחיבורי ברכת יעקב (סימן א' אות ב') **כשבעים** פוסקים ויותר שכתבו כן עש"ב].

ולפי זה מבואר יוצא שהטור סובר כרוב הפוסקים שביעור חמץ בכל דבר, ועיין לגאון המובהק רבי שבתי וינטורה ז"ל בספר נהר שלום או"ח (סימן שע"ו אות א') שכתב: "רחוק הוא לומר שהטור יעזוב לסברת אביו הרא"ש ז"ל, ובפרט כשרובא דרבוותא כוותיה דהרא"ש קיימי" ע"ש, והוא ממש כנידון דידן, ודוק.

סוף דבר לענ"ד דעת הטור דהלכה כחכמים דהשבתת חמץ בכל דבר, ולפיכך בדוקא החליף לשון רש"י ז"ל משריפה לביעור, ודברי מרן ז"ל בזה לא זכיתי להבין וצל"ע. [ירושתי"ו תשל"ז].

* * *

והנני לחתום מאמרי זה דאין ביעור חמץ אלא שריפה במילתא דאגדה, ואקוה שיהיו דברי רצון, וימצאו כל דבריני חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם אמן.

ידוע כי היסודות מהם נבראו העולם הם

שעונים עליו "דברים הרבה", שזו השלמת בחינת "הרוח" למצה, והרי ארמ"ע שלם במצה ודפח"ח.

ולפי זה נמצאנו למדים שגם ב"מצה", וכן גם ב"חמץ", יש בחינת ארמ"ע, והרבה יש להבין ודוק היטב, ועוד יתבאר בעזה"י.

הרבה, ופירש רש"י אמירת ההלל והגדה ע"ש, דהיינו בכל לחם יש שיתוף כל ארבעת יסודות הארמ"ע, התנור "אש", הקמח היינו "עפר" שהקמח בא מן העפר, "המים" הניתנים בעיסה, ו"רוח" היינו מה שתופח הלחם, אבל במצה אין בחינת "רוח", שהרי אינה מחמיצה ותופחת, לכן אמרו לחם

ב. בענין רחמנא אמר

[עדות ביעקב ח"א סי' כד]

ונתעוררתי בס"ד בדיוק מפליא, דבכל הנך תשעה תיובתות דאותיבו התם, פותח המקשן בלשון **דרחמנא אמר**, וכנ"ל, זולת כשפריך שם מאבר מן החי שינה הלשון ואמר: "והרי אבר מן החי **דכתיב** לא תאכל הנפש עם הבשר", והוא דקדוק עצום לכאורה ובעי טעמא, ולפי שעה לא מצאתי לזה הסבר.

וכיוצא בזה מצאתי בסוגיא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני במסכת תמורה (ד' ב' ואילך) דאיפלגו בה אביי ורבא, וגם שם פריך תלמודא שנים עשר תיובתות וכולם פותחות בלשון "דרחמנא אמר", אבל שם אין יוצא מן הכלל ע"ש.

אחר שנים בא לידי הספר היקר דקדוקי סופרים וראיתי לו פסחים שם (דכ"ט ע"ב אות י') שהביא שבכמה ספרי תלמוד כתב יד, וכן בילקוט שמעוני (פרשת ראה רמז תתפ"ד) הגירסה גם גבי אבר מן החי **דרחמנא אמר**, וכמו בשאר כל הפירוכות, ואתי שפיר ודוק.

והיום יום שני י' מרחשון תשמ"א זכיתי בחסד האל בספר תורה מהודר, הוא ספר צפנת פענח על הרמב"ם, מגאון הגאונים רבינו יוסף הרוגאצ'ובי ז"ל, ומצאתי בס"ד שם בהשמטות

פסחים (כ"א ב'): "אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה, שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ, הא לא כתב לא יאכל הוה אמינא איסור אכילה משמע, איסור הנאה לא משמע, ופליגא דרבי אבהו דאמר רבי אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה".

ועל דברי החכמים הללו אותיב תלמודא מעשרה מקומות, וכמפורש בסוגיא שם: והרי גיד הנשה **דרחמנא אמר** על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה וכו', והרי דם **דרחמנא אמר** כל נפש מכס לא תאכל דם וכו', והרי שור הנסקל **דרחמנא אמר** לא יאכל את בשרו וכו', והרי ערלה **דרחמנא אמר** ערלים לא יאכל וכו', והרי תרומה **דרחמנא אמר** וכל זר לא יאכל קדש וכו', והרי נזיר **דרחמנא אמר** מחרצנים ועד זג לא יאכל וכו', והרי חדש **דרחמנא אמר** לחם וקלי וכרמל לא תאכלו וכו', והרי שרצים **דרחמנא אמר** שקץ הוא לא יאכל וכו', והרי חמץ **דרחמנא אמר** לא יאכל חמץ וכו' עיין שם.

מה שכתב הרמב"ם דשיעורים לא ניתנו לבני נח, רצונו לומר דגבי בן נח אזלינן בכל פרט לפי מה שהוא, לא בגדר גזירת מלך רק בגדר פרט, ואבר מן החי שייך גם לבן נח, לכך לא נקט שם לשון רחמנא, ועיין סנהדרין (נ"ה ב') חיים רחמנא וכו', ועל כל פנים זה רוצה לומר הלשון דרחמנא, ועיין ראש השנה (ט"ז א') גבי תקיעה רחמנא אמר תקעו", עד כאן דבריו הנפלאים.

הרי שהעמיד גירסת ספרים דילן, וביאר הדברים באופן פלא כראוי אליו ז"ל, ונתקיים בו ברבינו הגדול זיע"א לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא, וכמו שהבאתי במכתבי הנדפס בראש ספר הנחמד "יוסף חיים" ע"ש.

למהדורה תנינא (דף פ"ח) שהוא ז"ל כבר עמד בזה, והנני להביא דברות קדשו העמוקים והמופלאים: "ויש להאריך בזה הרבה בכמה מקומות היכן דנקט תלמודא לשון "רחמנא" רצונו לומר גזירת מלך, עיין מנחות (פ"ד א'), וזבחים (ע"ה ב'), ובבא בתרא (קל"ג א'), וחולין (צ"ג א') ואמר רחמנא, וכמה מקומות, דזה לגדרי התורה בדין ועיין בבא קמא (נ"ו ב') רחמנא שעבדיה בעל כרחיה, ובהך דפסחים דף כ"ב ודף כ"ג דמקשה שם כמה קושיות בלשון דרחמנא אמר, ורק באבר מן החי לא נקט לשון דרחמנא, משום דכבר כתבתי דכל גדרי התורה כמו בהך דראש השנה (י"ג א') מדות חכמים כך הוא, זה שייך רק בישראל, וכבר כתבנו בגדר